

Motiv životinje u Teokritovim Idilama i Vergilijevim Eklogama

Malović, Mark

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:019598>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-25**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KLASIČNU FILOLOGIJU

Diplomski rad

Motiv životinje u Teokritovim *Idilama* i Vergilijevim *Eklogama*

Mark Malović

Mentor: dr. sc. Petra Matović

Komentor: dr. sc. Irena Bratičević

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. O autorima	2
3. Prostor i vrste životinja	3
3.1 Popis životinja u Teokritovima <i>Idilama</i>	3
3.2 Popis životinja u Vergilijevim <i>Eklogama</i>	7
4. Životinje kod Teokrita: analiza	8
4.1 Životinje u svojoj tipičnoj ulozi	9
4.2 Životinje kao dio uzrečice ili usporedbe	17
4.3 Životinje s ljudskim karakteristikama	21
4.4 Životinje kao mitski ili alegorijski motiv	23
5. Životinje kod Vergilija: analiza	27
5.1 Životinje u svojoj tipičnoj ulozi	27
5.2 Životinje kao dio uzrečice ili usporedbe	32
5.3 Životinje s ljudskim karakteristikama	34
5.4 Životinje kao mitski ili alegorijski motiv	36
6. Usporedba životinja Teokrita i Vergilija	40
7. Nastavnička primjena	54
8. Zaključak	57
9. Literatura	58

Motiv životinje u Teokritovim *Idilama* i Vergilijevim *Eklogama*

Sažetak

Životinje su neizostavan dio bukolskog svijeta koji je prikazan u djelima Teokrita i Vergilija. Teokrita se smatra začetnikom starogrčkog pastirskog pjesništva, a Vergilije njegovim uspješnim nasljednikom. Kod obojice autora pronalaze se razni prikazi životinja na više razina. Pastiri čuvaju domaće životinje, ali istovremeno se susreću s divljim vrstama koje pripadaju ili ne pripadaju njihovom krajoliku. Vrlo često se prikaz jedne životinjske vrste, pa tako i čitava scena koja je izgrađena oko nje prikazuje slično ili gotovo jednako kod obojice autora. Isto tako postoje i razlike u upotrebi motiva određenih životinjskih vrsta.

Ključne riječi: životinja, pastir, Teokrit, Vergilije, *Idile*, *Ekloge*, ovca, koza

Animal motif in The *Idylls* of Theocritus and Vergil's *Eclogues*

Abstract

Animals are a key part of the bucolic world that is presented in the works of Theocritus and Vergil. Theocritus is considered the creator of Ancient Greek pastoral poetry, and Virgil his successful successor. In both authors different representations of animals can be found on multiple levels. Shepherds take care of domestic animals, but also often come in contact with wild animal species which might belong or might not belong to their natural landscape. Very often so a representation of one animal species, or even a whole scene built around it, is similarly if not equally represented in both authors. Likewise there are differences in the use of certain animal species.

Key words: animal, shepherd, Theocritus, Vergil, *Idylls*, *Eclogues*, sheep, goat

1. Uvod

Svakodnevni život pastira, kozara i težaka prikazan u bukolskom pjesništvu izravna je opreka životu grada i njegovim običajima. Pastiri i seljaci bezbrižno sjede uz tekućicu ispod sjenovitih krošnji, traže zaklon od sunca i pjevaju pjesme, tuguju za izgubljenim ljubavima i raspravljaju o poslu. Ipak, valja napomenuti da se život u *Idilima* i *Eklogama* ne prikazuje sasvim vjerno. Svijet pastira, kozara i težaka prikazan u bukolskom pjesništvu prepun je čudnovatih zbivanja, čarobnih mjesta, pastirskih pjesmama i mitskih bića. Često su prisutni raznorazni mitski umetci, politička alegorija te predmeti koji su atipični za pastire i seljake tog vremena.

Budući da je riječ o pastirima, neizbježno je spomenuti životinje koje upotpunjuju njihov svijet i svakodnevnicu. Osim domaćih i divljih životinja koje su karakteristične za podneblje Sicilije ili Arkadije javljaju se vrste koje su tadašnjem stanovništvu zasigurno poznate, ali pouzdano se zna da nisu ondje obitavale.

Rad započinje kratkim osvrtom o autorima i njihovim djelima, nakon čega slijedi kategorizacija životinja iz *Idila* i *Ekloga* u tablicama. U sljedećem poglavlju navodi se podjela s obzirom na njihovu ulogu u tekstu koja se razlikuje i sastoji od više razina. Nakon primjera na temelju kojih se kategorizira primjena motiva životinja u tekstu slijedi kratka usporedba obojice autora. Naposljetku dolazi poglavlje o nastavničkoj primjeni ovog rada. Izvorni tekstovi koji su korišteni u radu su: za Teokrita prema izdanju *Bucoliques grecs*, tome I, *Théocrite*, priredio P.-E. Legrand, Paris, Les belles lettres, 2002. i *The Bucolics, Æneid, and Georgics*, priredio J. B. Greenough, Boston, Ginn, 1881. Hrvatski prijevodi kojima sam se služio su: Teokrit i Pseudo-Teokrit, *Idile - epigrami*, predgovor, prijevod, bilješke i kazalo Branimir Glavičić, Zagreb, Demetra, 2009. i *Djela P. Vergila Marona*, preveo i protumačio Tomo Maretić, Velika Gorica, Papir, 1994.

2. O autorima

Teokrit (grčki Θεόκριτος) grčki je pjesnik rođen na Siciliji, u Sirakuzi, vjerojatno oko 320. godine pr. Kr., a umro oko 250. godine pr. Kr. Osim na Siciliji, djelovao je u Aleksandriji i na Kosu. Iako mu tradicija pripisuje više zbirke, sa sigurnošću se može reći da je autor 24 epigrama i pjesničke zbirke *Idile* (Εἰδύλλια). Središnji dio zbirke čine pjesme smještene u pastoralni svijet, ali postoje i gradski mimi te pjesme druge tematike. Mjesto radnje većine pjesama je Sicilija. Pjesme su pisane na dorskom dijalektu u heksametru i smatraju se uzorom Vergilijevih *Ekloga*.¹

Publije Vergilije Maron (latinski Publius Vergilius Maro) rimski je pjesnik rođen u Andu, danas Borgo Virgilio kraj Mantove, 15. listopada 70. pr. Kr., a umro je u mjestu Brundizij, danas Brindisi, 21. rujna 19. pr. Kr. Smatra se jednim od najslavnijih književnika zlatnog doba rimske književnosti. Autor je *Ekloga*, *Georgika* i *Eneide*. Njegova prva zbirka pjesama *Eclogae* ili *Bucolica* sastoji se od deset pjesama po uzoru na Teokrita i njegove *Idile*. Radnju smješta u Arkadiju, za razliku od svojeg prethodnika, a za metar također rabi heksametar. Razlika u odnosu na Teokrita jest Vergilijeva politička alegorija koja se provlači kroz njegove pjesme, dok se u pjesmama njegovog prethodnika pronalazi više mitskog i svakodnevnog sadržaja.²

Teokrita i Vergilija uzima se kao reprezentativne autore bukolskog žanra, ali, naravno, i drugi su se okušali u takvom poduhvatu te ih valja spomenuti. Od grčkih autora tu se ističu Bion iz Flosa kraj Smirne (potkraj II. st. pr. Kr.) i Mosho iz Sirakuze (polovica II. st. pr. Kr.). Uz Teokrita ovu se dvojicu ubraja u kanon bukolskih pjesnika. Često zaboravljen, ali veoma bitan jest Stezihor koji je daleki prethodnik navedenih autora. Iako nije bukolski pjesnik, važan je za ovaj žanr jer je izmislio lik Dafnida, jedan od redovitih likova kod više bukoličara. Od rimskih autora nakon Vergilija javljaju se nešto manje poznati Tit Kalpurnije Sikul i Nemezijan.³

¹ Teokrit. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 23. 5. 2023.

² Vergilije Maron, Publije. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 23. 5. 2023.

³ *Ekloge* Marka Aurelija Olimpija Nemezijana dostupne su hrvatskoj publici u prijevodu Tea Radića. Teokrita, Biona i Mosha prevodili su na latinski Rajmund Kunić i Brno Džamanjić u 18. st.

3. Prostor i vrste životinja

U bukolikama obojice autora nalaze se mnoge životinjske vrste. Neke od njih pripadaju krajoliku u koji ih pjesnici smještaju, a neke ne. Teokrit je za mjesto radnje u svojim *Idilama* odabrao otok Siciliju, a Vergilije Arkadiju koja do tada nije bila primjer idealnog pastirskog zavičaja. U Teokritovim *Idilama* bukoliskog sadržaja (I, III, IV, V, VI, VII, X i XI) nailazi se na najveći broj životinja, ali valja spomenuti da se životinje pojavljuju i u drugim njegovim pjesmama (pogotovo u II. idili). U Vergilijevim *Bukolikama* životinje se spominju u svih deset pjesama (pa tako i u *Georgikama* i *Eneidi*).

3.1 Popis životinja u Teokritovim *Idilama*

Sve životinje u tablicama navedene su u nominativu jednine s pripadajućim brojem pjesme i stiha. Kategorizirane su prema vrsti, a u istu kategoriju ubrajaju se varijacije po dobi i spolu vrste za koje postoje odvojene imenice. Životinje iz tablice 1 i tablice 3 nalaze se u sljedećim Teokritovim *Idilama*: I, II, III, IV, V, VI, VII, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XXIV, XXII, XXVIII, XXIX, XXX. Ostatak *Idila* upitnog su podrijetla i navode se pod imenom pseudo-Teokrita, stoga nisu navedene u ovom radu. Također valja napomenuti da od navedenih *Idila* pjesme II, XV, XVI, XVII, XVIII, XXIV, XXII, XXVIII, XXIX i XXX nisu pastirskog sadržaja, nego se kategoriziraju kao gradski mimi ili pjesme epske tematike. Izuzetak je II. idila koja je specifičnog sadržaja, a glavni su joj likovi čarobnice.

Tablica 1: Domaće životinje kod Teokrita

HRVATSKI	GRČKI (Teokrit)
Ovca, janje, ovan	οἷς (I, 9; VII, 87; XVII, 42), μῆλον (IV, 10; XVI, 91), ἀμνίς (V, 3), ἀμνός (V, 24, 144), ἀρνός (I, 10; XVII, 42; XXII, 12), κριός (V, 84)
Koza, jarac, jare, jarić	αἰξ (I, 4, 5, 14, 20, 57, 143; III, 1, 3, 34; IV, 39; V, 1, 13, 27, 73, 84, 89, 128, 145, 148; VII, 87, 97; X, 30), χίμαιρα (I, 151; V, 56; IX, 17), τράγος (I, 4, 88, 152; V, 30; VII, 15), ἐνόρχης ὁ

	(III, 4), χίμαρος (I, 6; V, 81), ξριφος (I, 26), τραγίσκος (V, 141)
Bik, vol, krava, junica, tele	ταῦρος (I, 74, 121; IV, 20, 35; XIV, 43), βοῦς ὁ (I, 74; XVI, 92; XXII, 150), βοῦς ἡ (I, 120; IV, 1, 26; XVI, 37), δᾶμάλη (I, 75), πόρτις (I, 75), μόσχιος (IV, 4; XVI, 37)
Mazga	ἡμίονος (XVI, 67; XXII, 150)
Pas, kuja, štene	κύων ὁ (I, 135), κύων ἡ (V, 27; II, 35), σκύλαξ (II, 12)

Mačka	γαλέη ⁴ (XV, 28)
Kokoš, pijetao	νεοσσός (XIV, 14), ἀλέκτωρ (VII, 123)
Konj, kobila, ždrijebe, ždrebica	ἵππος ὁ (II, 147; XV, 40, 52; XVI, 67, 72; XXII, 7, 34; XXIV, 129), ἵππος ἡ (II, 49), pridjev λεύκιππος (XII, 11), πῶλος ἡ (II, 49), πῶλος ὁ (II, 163)
Svinja, prase	ῥῆς (V, 23; XV, 73), χοῖρος (XIV, 15; XXIV, 99)

Tablica 2: Divlje životinje kod Teokrita

HRVATSKI	GRČKI (Teokrit)
Vuk, vučić	λύκος (I, 71; X, 30; XI, 24), λυκιδεύς (V, 38)
Lisica	ἀλώπηξ (I, 48; V, 112)
Čagalj	θώς (I, 71)
Medvjed	ἄρκτος (XI, 41)
Lav, lavica	λέων (I, 72; XXII, 52; XXII, 73), λῖς (XIII, 6, 61, 62), λέαινα (II, 68)
Zec	πτῶξ (I, 110), λαγωβόλον ⁵ (IV, 49; VII, 128)
Jelen, košuta, lane	ἔλαφος ὁ (I, 135), ἔλαφος ἡ (XXX, 18), νεβρός (XI, 40; XII, 6; XIII 62)
Ptica, ptić	ὄρνις gen. ὀρνίχως (VII, 47; XXIV, 64; XXII, 73), πετεηνός (XII, 7), ὀρτάλιχος (XIII, 12)
Ševa	κορυδός (X, 50), κορυδαλλίς (VII, 23)
Slavuj	ἁηδών (V, 136; XII, 6), ἁηδονιδεύς (XV, 121)
Lasta	χελιδών (XIV, 39)
Ždral	γέρανος (X, 31)

⁴ Edmonds, J.M., The Greek Bucolic Poets, Loeb Classical Library, 1928.; Riječ γαλέη prevodi se kao *lasica*, *kuna* ili *tvor*, no značenje *mačka* odabrano je prema prijevodu Branimira Glavičića. To je podudarno s drugim prijevodima kao, primjerice, engleskim prijevodom iz pera J. M. Edmondsa, gdje se ova riječ prevodi kao *mačka*.

⁵ Riječ πτῶξ sama po sebi ne znači točno *zec*, nego *mala plašljiva životinja*. Pomoću riječi λαγωβόλον (batina kojom se love zečevi) doznaje se da zec kao životinja postoji u zamišljenom pastirskom zavičaju, a i opravdava prijevod riječi πτῶξ u *zec* na hrvatskom.

Labud	κύκνος (V, 137)
Svraka	κίσσα (V, 136)
Golub	φάσσα (V, 96, 133)
Grlica	τρυγών (XV, 88)
Pupavac	ἔποψ (V, 137)
Vodomar	άλκυών (VII 57, 59)
Sova	σκώψ (I, 136)
Ćuk	ὀλολυγών (VII, 139)
Češljugar	ἀκανθίς (VII, 141)
Orao	αιετός (XIII, 23; XV, 123; XVI, 73)
Miš	μῦς (XIV, 51)
Skakavac	ἀκρίς (V, 34, 109), καλαμαία (X, 19)
Cvrčak	τέττιξ (V, 29, 110; VII, 139; XVI, 94), ἀκρίς (VII, 41)
Osa	σφάξ (V, 29)
Pčela	Μέλισσα (I, 107; III, 13; VII, 81, 84; XXII, 42)
Mrav	μύρμαξ (XV, 45)
Zmija	ὄφεις (XV, 57; XXIV, 29)
Zmaj	δράκων (XXIV, 91)
Gušter	σαύρα (II, 58; VII, 22)
Žaba	βάτραχος (X, 52)
Pauk	ἀράχνης (XVI, 96)
Školjka (morski bodljikavi puž)	κοχλίας (XIV, 17), κόχλος (XXII, 75)
Tuna	θύννος (III, 26)
Pijavica	βδέλλα (II, 56)
Zvijer (životinja koja pase)	βοτόν (XI, 34)

Teokritove pjesme sadrže četrdeset i pet različitih životinjskih vrsta, od kojih je devet domaćih, a njih trideset i šest divljih.

3.2 Popis životinja u Vergilijevim *Eklogama*

Sve životinje su, kao i u prethodnom poglavlju, u tablici navedene u nominativu uz broj pjesme i stiha u kojemu se javljaju. Kategorizirane su prema vrsti, u istu kategoriju ubrajaju se varijacije po dobi i spolu vrste za koje postoje odvojene imenice.

Tablica 3: Domaće životinje kod Vergilija

HRVATSKI	LATINSKI (Vergilije)
Ovca, ovan, janje, janjica	<i>ovis</i> (II, 33, 42; III, 3, 5, 94, 98; VI, 5, 85; VII, 3; VIII, 52; X, 16, 18), <i>āriēs</i> (III, 95; IV, 43), <i>agnus</i> (I, 8; III, 6, 103; IV, 45; VII, 15), <i>agna</i> (II, 21), <i>fetus ovium</i> (I, 21)
Koza, jarac, jare	<i>cāpella</i> (I, 12, 75, 78; II, 63, 64; III, 96; IV, 21; VII, 3; VIII, 33; IX, 23; X, 7, 30, 77), <i>caper</i> (III, 17, 22, 23; VII, 7, 9; IX, 25), <i>capriolus</i> (II, 41), <i>haedus</i> (I, 24; II, 30; III, 34, 82; IV, 12; VII, 9; IX, 6, 62)
Bik, vol, krava, junac, junica, tele	<i>taurus</i> (III, 86, 100), <i>bos</i> (I, 9, 46; V, 25), <i>iuvenca</i> (VIII, 2), <i>vitula</i> (III, 29), <i>iuvencus</i> (II, 66; VI, 46; VII, 11, 44; VIII, 85), <i>bucula</i> (VIII, 86), <i>fetus (bovium)</i> (III, 31)
Pas, kuja, štenci	<i>canis m.</i> (III, 67), <i>canis f.</i> (I, 23), <i>catulus</i> (I, 23)
Guska	<i>anser</i> (IX, 36)

Tablica 4: Divlje životinje kod Vergilija

HRVATSKI	LATINSKI (Vergilije)
Vuk	<i>lūpus</i> (II, 63; III 80; V, 60; VII, 52; VIII, 52, 97)
Lisica	<i>vulpis</i> (III, 91)

Ris	<i>lynx</i> (VIII, 3)
Lav, lavica	<i>lĕo</i> (IV, 22; V, 27), <i>lĕaena</i> (II, 63)
Tigar	<i>tigris</i> (V, 29)
Jelen	<i>cervus</i> (I, 60; II, 29; V, 60; VII, 30)
Labud	<i>cŷcnus</i> (VII, 38; VIII, 55; IX, 29), <i>ōlor</i> (IX, 36)
Sova	<i>ūlŭla</i> (VIII, 55)
Golub	<i>pālumbes</i> (I, 57; III, 69)
Grlica	<i>turtur</i> (I, 58)
Vepar	<i>aper</i> (II, 59; III, 75; V, 76; VII, 29; X, 56)
Riba	<i>piscis</i> (I, 60; V, 76)
Gušter	<i>lăcertus</i> (II, 9)
Cvrčak	<i>cĭcāda</i> (II, 13; V, 77)
Divokoza	<i>damma</i> (VIII, 28)
Zmija	<i>anguis</i> (III, 93; VIII, 71), <i>serpens</i> (IV, 24)
Pčela	<i>ăpis</i> (I, 54; V, 77; X, 30)

Vergilijeve *Ekloge* sadrže ukupno dvadeset i dvije životinjske vrste od kojih su pet domaće, a njih sedamnaest divlje.

4. Životinje kod Teokrita: analiza

Životinje se često javljaju u književnosti, i to u različitim ulogama. Najčešće ih se koristi kao sredstvo za alegoriju, a ponekad i kao dio izreke. U Teokritovoj poeziji, pa tako i u Vergilijevoj, životinje se javljaju na različitim razinama izraza. Najosnovnija primjena bila bi korištenje životinja u ulozi životinja (npr. kada pastiri vode ovce na ispašu). Zatim se riječi za razne životinje koriste kao dio nekog ustaljenog izraza ili idioma („idi k vrapcu“). Također javljaju se životinje kojima su pridodane ljudske karakteristike, osjećaji ili ponašanja. Naposljetku životinje se javljaju u službi alegorije ili kao sastavnice mitskih motiva, a ponekad predstavljaju oboje istovremeno.

4.1 Životinje u svojoj tipičnoj ulozi

Kako je riječ o pastirima i idiličnom pastirskom zavičaju, neizbježna je uporaba životinja u njihovoj tipičnoj ulozi. Teokrit ih koristi kao sredstvo kojim upotpunjuje dojam i proširuje svijet koji gradi. Takva uporaba najčešće se očituje kada pastiri vode životinje na ispašu, komentiraju njihov izgled ili svojstva, kada životinje nude kao nagradu za natjecanje u pjesmi ili kada ih prinose kao žrtvu bogovima. Takav odnos sa životinjama veoma je uobičajen za stvarni svijet tog vremena i lako zamisliv.

Često je prisutan prikaz životinja u tipičnim situacijama pastirske svakodnevnice, kao što se može vidjeti na sljedećem primjeru u kojem pastiri opominju stoku jer brste grančicu masline:

BA. Θαρσέω. Βάλλε κάτωθε τὰ μόσχια· τᾶς γὰρ ἐλαίας

τὸν θαλλὸν τρώγοντι τὰ δύσσοα. Σίτθ', ὁ λέπαργος.

KO. Σίτθ', ἂ Κυμαίθα, ποτὶ τὸν λόφον. Οὐκ ἐσακούεις;

Ἢξῶ, ναὶ τὸν Πᾶνα, κακὸν τέλος αὐτίκα δωσῶν,

εἰ μὴ ἄπει τουτῶθεν. Ἴδ' αὖ πάλιν ἄδε ποθέρπει.

Εἴθ' ἥς μοι ῥοικόν τι λαγωβόλον, ὥς τυ πάταξα.

BA. Hrabar sam. Tjeraj dolje tu telad! Jer maslini, eno,

Mladu grančicu brste te nesretnice. Pš, Bijelko.

KO. Pš, Kimeta, hajd gore put visa! Zar nisi me čula?

Doć ću, i tako mi Pana, odjednom zlo će te snaći

Ako ne odeš otle. No, gle već opet se vraća.

Ej da batinu imam krivuljastu da te istučem.

Theoc. IV, 44-49

Ponekad se pastiri jedan drugom obraćaju preko životinja, uglavnom u svađi. U ovoj sceni to su kozar Komata i pastir Lakon, obojica dobacuju jedan drugom uvrede tako što se obraćaju svojim stadima i međusobno optužuju za krađu.

KOMATAΣ

Αἴγες ἐμαί, τῆνον τὸν ποιμένα [τὸν Συβαρίταν]
φεύγετε τὸν Λάκωνα· τό μευ νάκος ἐχθὲς ἔκλεψεν.

ΛΑΚΩΝ

Οὐκ ἀπὸ τὰς κρίνας; Σίττ', ἀμνίδες; Οὐκ ἐσορήτε
τόν μευ τὰν σύριγγα πρόαν κλέψαντα Κομάταν;

Komata

Bježite, koze moje, od Lakona, onog ovčara

Sibarićanina, jer jučer mi ukrao kožuh.

Lakon

Nećete l' dalje od vrela? Pš, ovčice! Zar vi Komatu

Ne vidite što meni ukrade siringu prije?

Theoc. V, 1-4

Slijedi scena u kojoj kozar Tirsidu nudi triput pomusti kozu, a zauzvrat traži pjesmu o Dafnidu. Opisuje kvalitetu svoje koze i njenu vrijednost kao nagrade.

αἴγα δέ τοι δωσῶ διδυματόκον ἐς τρὶς ἀμέλξαι,
ἃ δὺ' ἔχουσ' ἐρίφως ποταμέλγεται ἐς δύο πέλλας,
Dat ću ti kozu triput pomuz'ti što ojagnji dvojke,
Koja uz jarića dva i dvije muzlice puni

Theoc. I, 25-26

Kozar zapravo Tirsidu nudi šest punih muzlica mlijeka jer mu koza uz to što othranjuje jariće puni dvije kante mlijeka. Ako mu nudi da ju tripot pomuze, onda je to ukupno šest muzlica. To iskazuje tako da usputno pohvali svoju kozu.

Još jedna scena gdje se spominju životinje u tipičnoj ulozi ona je s opisom vrste jarca – *riđeg libijskog* – što bi najbliže bilo povezati s berberskom ovcom, vrstom divlje koze smeđe dlake.

Κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα, τὰι δέ μοι αἴγες

βόσκονται κατ' ὄρος, καὶ ὁ Τίτυρος αὐτὰς ἐλαύνει.

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, βόσκει τὰς αἴγας,

καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν

τὸν Λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο, μή τι κορύψη.

Idem udvarat se sad Amarilidi, dokle mi koze

Pasu, gle, u planini, a moj mi Titir ih pazi.

Titire, lijepi moj i voljeni, pasi mi koze

Te ih, Titire, vodi na vrelo, a onog se jarca,

Riđega libijskog, ti pripazi da te ne zbode.

Theoc. III 1-5

Bilo da se radi o berberskoj ovci (čije je ime varljivo jer se radi o vrsti koze) ili ne, moguće je doći do zaključka da je „libijski jarac“ s područja sjeverne Afrike i da je vjerojatno uvezen brodom i kupljen. Berberska ovca odgovara opisu „riđeg“ zato što joj je dlaka svijetlosmeđe boje.

Sljedeći primjer prikazuje kako se životinje koriste kao ulog u okladi tko je bolji pjevač.

ἀλλ' ὦν αἶκα λῆς ἔριπον θέμεν--ἔστι μὲν οὐδὲν

ἱερόν--ἀλλά γε τοι διαείσομαι, ἔστέ κ' ἀπείπης.

Nego, hoćeš li jare položiti – nije ti ništa

Sveto – već hajd da se s tobom ja natpijevam, dok ti se daje.

...ἡνίδε κείται

ὥριφος: ἀλλά γε καὶ τὸν εὖβοτον ἄμυνὸν ἔρισδε.

...ovdje, gle, leži

Jare. No i ti kakvo ded janje točno odredi.

Theoc. V, 21-22, 23-24

Valja napomenuti da pastiri ponekad ne čuvaju vlastite ovce, koze ili goveda (Theoc. IV, 1-2), tako da je prikaz u kojemu koriste životinje kao ulog pomalo neobičan. Moguće je također zaključiti da domaće životinje za pastire predstavljaju nešto vrijedno ako ih smatraju prikladnim nagradama.

Pastiri osim u svrhu uloga u okladama životinje nude drugima na poklon, uglavnom nedostižnim ljubavima. U ovom slučaju u III. idili mladi kozar nabraja poklone koje nudi Amarilidi, svojoj nedostižnoj ljubavi. Nakon što joj je ponudio jabuke i vijenac od bršljana za kraj nudi joj i bijelu kozu.

ἼΗ μάν τοι λευκὰν διδυματόκον αἶγα φυλάσσω,
τάν με καὶ ἁ Μέρμνωνος Ἐριθακίς ἁ μελανόχρως
αἰτεῖ· καὶ δώσω οἱ, ἐπεὶ τύ μοι ἐνδιαθρύπτῃ.

Zaista, bjelicu kozu, blizančadi majku ti čuvam,
I Eritakida nju Mermnonova od mene traži
Crnka, i dat ću ju njoj, jer ti se spram mene nećаш.

Theoc. III, 34-36

Scena u kojoj se životinja poklanja također je i ona o golubu. Pastir Lakon i kozar Komata stupaju u dvoboj na plandištu te nabrajaju načine na koji će osvojiti srce svojih ljubavi. Sličan motiv prisutan je i kod Vergilija u prvoj pjesmi, o čemu će riječi biti kasnije.

Κομάτας
κῆγὼ μὲν δωσῶ τᾷ παρθένῳ αὐτίκα φάσσαν
ἐκ τᾷς ἀρκεύθῳ καθελών· τῆνεῖ γὰρ ἐφίσδει.

Komata
Ja ću pak djevojci svojoj podariti goluba odmah
Uzevši ga iz kleka, jer ondje je navik'o ležat.

Theoc. V, 96-97

Nešto kasnije u pjesmi Komata ponovo spominje goluba kojeg je poklonio.

Κομάτας

οὐκ ἔραμ' Ἀλκίππας, ὅτι με πρᾶν οὐκ ἐφίλασε

τῶν ὧτων καθελοῖσ', ὅκ' αἱ οἱ τὰν φάσσαν ἔδωκα.

Komata

Ne ljubim Alkipu više jer prije ne izljubi mene

Primivši me za uši kad njojzi goluba dadoh.

Theoc. V, 132-133

Prema ovim primjerima, a i kasnijem primjeru s kiklopom Polifemom i nimfom Galatejom, moguće je doći do zaključka da su kod Teokrita pastiri neuspješni u svojim pokušajima da osvoje srca djevojaka u koje su zaljubljeni. Komata se u V. *Idili* kasnije požalio da ga je Alkipa, žena kojoj je darovao goluba, odbila.

U antici je bilo uobičajeno bogovima prinositi žrtve. To nije isključivo gradski običaj, stoga i pastiri prinose žrtve, najviše Nimfama ili bogu Panu. U sljedećem primjeru jedan od pastira hvali se kako je žrtvovao dvije koze Muzama, a drugi kako priprema ovna za Apolona.

ΚΟ. Ταῖ Μοῖσαι με φιλεῦντι πολὺ πλεον ἢ τὸν ἀοιδόν

Δάφνιν· ἐγὼ δ' αὐταῖς χιμάρως δύο πρᾶν ποκ' ἔθυσα.

ΛΑ. Καὶ γὰρ ἔμ' Ὀπόλλων φιλέει μέγα, καὶ καλὸν αὐτῷ

κρίον ἐγὼ βόσκω· τὰ δὲ Κάρνεα καὶ δὴ ἐφέρει.

ΚΟ. Muze me vole veoma, još više no onog pjevača

Dafnida. Ja sam im dvije, tu nedavno, žrtvov'o koze.

ΛΑ. I mene voli Apolon veoma i lijepoga ovna

Ja napasujem za nj. A već su Karneje⁶ blizu

Theoc. V, 80-83

Komata je kozar i zato žrtvuje dvije koze, a Lakon je pastir, stoga će žrtvovati ovna.

U sljedećem primjeru kozar Komata prikazuje žrtvu bogu Panu.

στασῶ δ' ὀκτῶ μὲν γαυλῶς τῷ Πανὶ γάλακτος,

ὀκτῶ δὲ σκαφίδας μέλιτος πλέα κηρί' ἐχοίσας.

Stavit ću jošte osam za Pana muzlica mlijeka,

Kao i osam zdjela sa punim satima meda.

Theoc. V, 58-59

Pan je zaštitnik pastira i pokrovitelj pastirskog svirala – siringe. Pokloni kozara Komate ovog puta nisu same životinje, nego mlijeko i med. Iz toga je moguće uočiti koliko su pastirima ili kozarima prehrambeni proizvodi životinja vrijedni.

Također su se životinje često pripremale gostima, što je prikazano u sljedećem navodu gdje Eshin navodi kako je pripremio dvije kokice i prase uz biblijsko vino koje prema navodu njemačko-grčkog rječnika W. Papea dolazi iz Trakije.⁷

Αἰσχίνης

ἐν χώρῳ παρ' ἐμίν. δύο μὲν κατέκοψα νεοσσῶς

θηλάζοντά τε χοῖρον, ἀνῶξα δὲ βίβλινον αὐτοῖς

εὐώδη, τετόρων ἐτέων, σχεδὸν ὥς ἀπὸ λανῶ.

Eshin

Na imanju kod mene. I dvije im kokice zaklah,

⁶ Καρνεῖα je tradicionalno slavljе u Sparti u čast boga Apolona (prema komentaru W. W. How, J. Wells; Hdt. 6.106.3)

⁷ Pape, W., Deutsch-Griechisches Handwörterbuch, Verlagsanstalt Graz-Austria, 1954., str. 444.

A i prase što siše, otvorih im biblinskog vina,
Mirisna, od četir' ljeta i gotovo kao iz tijeska.

Theoc. XIV, 14-16

Naposljetku treba spomenuti da se životinje u tipičnoj ulozi koriste kao sredstvo kojim se dopunjuje svijet i prostor koji pjesnik gradi. Njihova prisutnost dodaje života okolini i čini ju autentičnom.

Τοὶ δὲ ποτὶ σκιαραῖς ὀροδαμνίσιν αἰθαλίωνες
τέττιγες λαλαγεῦντες ἔχον πόνον·

Cvrčci, smeđi od sunca, u sjenastim cvrčali bjehu
Grančicama, trud u to ulažući.

Theoc. VII, 138-139

ἐνθ' ὕδατος ψυχρῷ κρᾶναι δύο, τὰ δ' ἐπὶ δένδρει
ὄρνιχες λαλαγεῦντι, καὶ ἅ σκιὰ οὐδὲν ὁμοία
τᾷ παρὰ τίν

Tu su izvora dva hladovite vode, a ptice
Cvrkuću eno na stablu, i sjena nipošto nije
Jednaka tvojoj.

Theoc. V, 47-48

... ἅ δ' ὀλολυγῶν
τηλόθεν ἐν πυκιναῖσι βάτων τρύζεσκεν ἀκάνθαις·
ἄειδον κόρυδοι καὶ ἀκανθίδες, ἔστενε τρυγῶν,

πωτῶντο ξουθαὶ περὶ πίδακας ἀμφὶ μέλισσαι.

... Ćuk je međutim

Ćukao u daljini u kupini, gustome trnju.

Pjevahu češljugari i ševe, i grlica ondje

Gukaše, žućkaste pčele oblijetahu oko vrela

Theoc. VII, 139-142

4.2 Životinje kao dio uzrečice ili usporedbe

Kao i većina jezika grčki nije iznimka kada je riječ o idiomima i izrekama koje su specifične za jezik, a sadrže u sebi životinjski element. Često je takve izraze teže prevesti jer se isprva čine nejasni zbog izbora riječi ili formulacije izraza. Kod Teokrita ti su izrazi u većini slučajeva povezani sa životinjskim svijetom. Uglavnom se javljaju usporedbe kojima se pastiri međusobno pokušavaju uvrijediti dok se natječu u pjesmi.

U sljedećem primjeru pastir uspoređuje svoje pjevačke sposobnosti s drugim popularnim pjevačima svoje okoline, spominje Sikelidu i Filetu kao bolje pjevače. Radi se o Teokritovim suvremenikima, istaknutim predstavnicima aleksandrijske škole⁸.

Καὶ γὰρ ἐγὼν Μοισᾶν καπυρὸν στόμα, κῆμὲ λέγοντι

πάντες ἀοιδὸν ἄριστον· ἐγὼ δέ τις οὐ ταχυπειθής,

οὐ Δᾶν· οὐ γάρ πω κατ' ἐμὸν νόον οὔτε τὸν ἐσθλόν

Σικελίδαν νίκημι τὸν ἐκ Σάμῳ οὔτε Φιλητᾶν

ἀείδων, βάτραχος δέ ποτ' ἀκρίδας ὥς τις ἐρίσδω.

⁸ Asklepijad. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., Filita. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.

U mene jasno je grlo od Muza i za me svi vele
Da sam najbolji pjevač. No ja lakovjeran nisam,
Zeusa mi, buduć' da je još u pjesmi pobijedio ne bih
Po svom sudu valjanog Sikelidu, onog sa Sama,
Niti Filetu – k'o žaba sa cvrčcima tko da se takmi.

Theoc. VII, 37-41

Slijedi još jedna usporedba, ali ovog puta uvredljivog karaktera naspram drugom natjecatelju koju Komata kozar dobacuje pastiru Lakonu. Kozar se ruga Lakonu uspoređujući vlastito pjevanje sa slavujevim i labudovim, a njegovo s glasanjem svrake i pupavca. Pupavac je komična ptica koja je se pojavljuje u grčkoj književnosti već kod Aristofana i javlja se u njegovoj komediji *Ptice*, kao i kod komičara Epiharma.

KO. Οὐ θεμιτόν, Λάκων, ποτ' ἀηδόνα κίσσας ἐρίσδειν,
οὐδ' ἔποπας κύκνοισι· τὸ δ', ὃ τάλαν, ἐσσι φιλεχθής.

Nije, Lakone, pravo da pre se sa svrakama slavuj,
Pupavci s labudima. No ti si jadniče svadljiv.

Theoc. V, 136-137

Postoje izrazi koji se rabe kao uzrečice protiv zla ili za sreću. Slijedi jedan primjer:

MI. Μηδέ γε συμβαίη· χαλεπὸν χορίῳ κύνα γεῦσαι.

MI. Ni ne dogodilo se! Jer zlo je psu lizati kožu.

Theoc. X, 11

Ovakav izraz iako se čini neuobičajen vjerojatno je utemeljen na činjenici da psi ližu kožu kada su ranjeni ili osjećaju bol.

Slijedi jedan primjer klasične usporedbe u kojoj se koriste životinje da bi se opisala ljepota, ljubav ili radost.

Ὅσπον ἔαρ χειμῶνος, ὅσπον μῆλον βραβίλοιο
ἦδιον, ὅσπον ὅϊς σφετέρης λασιωτέρη ἀρνός,
ὅσπον παρθενικὴ προφέρει τριγάμοιο γυναικός,
ὅσπον ἐλαφροτέρη μόσχου νεβρός, ὅσπον ἀηδὼν
σμπάντων λιγύφωνος ἀοιδοτάτη πετεηνῶν,
τόσπον ἔμ' εὖφρηνας σὺ φανεῖς, σκιερὴν δ' ὑπὸ φηγόν
ἡελίου φρύγοντος ὁδοιπóρος ἔδραμον ὥς τις.

Proljeće kol'ko od zime, koliko je jabuka slađa
Od šljive, kol'ko je ovca od svoga runjavija janjca,
Kol'ko se ističe djeva pred tripud udanom ženom,
Kol'ko je košuta brža od laneta, kol'ko je slavuj,
U kog je zvonko grlo, od sviju pjevniji ptica,
Tol'ko me dolazak tvoj razveselio, kao što u hlad
Putnik sjenovite bukve dotrči, sunce kad prži.

Theoc. XII, 3-9

U sljedećim stihovima javlja se izraz „vidjeti vuka“ koji je prisutan i u Vergilijevoj devetoj pjesmi. Za vrijeme antike u grčkoj, ali i rimskoj kulturi postojalo je vjerovanje da osoba ostane nijema ako ju vuk prvo ugleda.

ἀ δ' οὐδὲν παρόντος ἐμεῦ. τίς ἔχειν με δοκεῖς νοῦν;

‘οὐ φθεγξῆ; λύκον εἶδες;’ ἔπαιξέ τις. ‘ὦς σοφός’ εἶπεν,
κῆφᾱπτ’: εὐμαρέως κεν ἅπ’ αὐτᾶς καὶ λύχνον ᾗψας.

Ona pak preda mnom ništa. Što misliš da mog'o sam mislit?

„Ni glasa! Vidje li vuka?“ u šali će tko. „Gle, mudraca“

Reče zažariv se. Lako i luč bi zapalio na njoj.

Theoc. XIV, 21-23

U Teokritovoj III. idili javlja se neobična želja. Neimenovani govornik žali jer ga Amarilida više ne zove k sebi u špilju.

θᾶσαι μὰν θυμαλγὲς ἐμὸν ἄχος: αἶθε γενοίμαν
ἃ βομβεῦσα μέλισσα καὶ ἐς τεὸν ἄντρον ἰκοίμαν
τὸν κισσὸν διαδὺς καὶ τὰν πτέριν, ᾗ τὸ πυκάσδη.

Pogledaj zbilja moj bol dušogubni. Oh, kad bih post'o

Pčela kojano zuji i k tvojoj dospio špilji

Prolazeći kroz bršljan i paprat koja te skrila!

Theoc. III, 12-14

Pčele se javljaju u *Idilama* na više mjesta, ali ovo je jedini primjer gdje se spominje u kontekstu pretvorbi.

4.3 Životinje s ljudskim karakteristikama

Kod Teokrita javlja se veliki broj životinja koje imaju različite uloge. Ponekad životinje u *Idilama* imaju ljudske osobine i iskazuju osjećaje poput ljudi. Kako domaće tako i divlje životinje u ovim primjerima ostavljaju dojam kao da su dio pastirske zajednice i ponašaju se kao ljudi. Od krave i koze koje su pod zaštitom pastira i njihovih vjernih pasa čuvara do divljih zvijeri u šumi, među njima javljaju se neke životinje atipične za zavičaj u koji su smještene (kao na primjer lav).

Najviše ovih primjera javlja se u Tirsidovoj pjesmi o Dafnidu (Theoc. I) kada životinje oplakuju smrt pastira.

Ἀρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι φίλοι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.

Τῆνον μὲν θῶες, τῆνον λύκοι ὠρύσαντο,

τῆνον χῶκ δρυμοῖο λέων ἔκλαυσε θανόντα.

Ἀρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι φίλοι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.

Πολλαί οἱ πὰρ ποσσὶ βόες, πολλοὶ δέ τε ταῦροι,

πολλὰ δ' αὖ δαμάλαι καὶ πόρτιες ὠδύραντο.

Začnite, mile Muze, ded začnite pastirsku pjesmu!

Za njim zaurlaše čagljji, za njim zaurlaše vuci,

Za njim je mrtvim i lav iz hrastove zaplak'o šume.

Začnite, mile Muze, ded začnite pastirsku pjesmu!

Uz noge mnogo je krava i mnogo bikova njemu,

A i junica mnogo i teladi tužilo glasno.

Theoc. I, 70-75

U ovom primjeru životinje same po sebi nisu personificirane, ali su očigledno u nekom odnosu s pastirom koji se s njima oprašta. Životinje poznaju Dafnida, predivnog mitskog pastira najbolje

pjesme, njegova odsutnost bit će rana čitavoj šumi, pa tako i njezinim stanovnicima – životinjama koje s njim imaju gotovo ljudski tj. prijateljski odnos.

Ὡς λύκοι, ὧς θῶες, ὧς ἀν' ὥρεα φωλάδες ἄρκτοι,
χαίρεθ'· ὁ βουκόλος ὑμῖν ἐγὼ Δάφνις οὐκέτ' ἄν' ὕλαν,
οὐκέτ' ἀνὰ δρυμῶς, οὐκ ἄλσεα.

Vuci, čagljevi vi i u gorama medvjedi špiljski,
Zbogom! Nema vam već govedara Dafnida mene,
Po šumi ni po hrašću ni luzima.

Theoc. I, 115-118

Još jedna scena u kojoj životinje nisu u potpunosti personificirane, nego samo djelomično izražavaju osjećaje poput ljudi. U ovom primjeru krave mukanjem izražavaju ljudski osjećaj čežnje.

Κορύδων

ταὶ δαμάλαι δ' αὐτὸν μυκώμεναι αἶδε ποθεῖντι.

Koridon

Junice mukanjem svojim ovako čeznu za njime.

Theoc. IV, 12

Iz prijašnjih primjera moguće je uočiti da životinje izražavaju poneke ljudske osjećaje poput žalosti ili čežnje. Životinje su prikazane kao dio pastirske zajednice, one razumiju i poznaju pastire, pogotovo Dafnida. Izuzev tih osjećaja i svijesti koja odstupa od životinjske norme, one se ne ponašaju kao ljudi niti se bave ljudskim aktivnostima kao što to rade životinje u basnama.

4.4 Životinje kao mitski ili alegorijski motiv

U antičkoj kulturi životinje imaju veliku ulogu u mitskom svijetu i njegovom ustrojstvu. Mitska bića koja su kombinacija životinja i ljudi popularna su još iz vremena arhajske grčke književnosti. Životinje se često pojavljuju u književnosti, ponekad u uobičajenim ulogama, a ponekad i kao ključni elementi radnje. Kako je mitski svijet opširan i sveobuhvatan u antičkoj Grčkoj, tako su i životinje u njemu dobile određeni status, značenje i smisao. Teokrit nije iznimka u takvoj uporabi životinja u književnosti te svoj pastirski svijet dodatno gradi takvim okruženjem. U književnosti mitskog sadržaja životinje često imaju alegorijsko svojstvo. Svojim pojavama ili djelovanjem dodatno obogaćuju radnju ili mjesta u radnji.

U prvom primjeru spominje se Eros i mit o njegovom odrastanju, nepovezano s ostalim mitovima o njemu u kojima mu je majka Afrodita, a otac Ares. Primjerice, kod Hezioda nema spomena o lavici, nego ga se opisuje kao jednog od prvih božanstava. (Hes. Th. 116-122)

Νῦν ἔγνων τὸν Ἑρωτα· βαρὺς θεός· ἧ ῥα λέαινας

μαζὸν ἐθήλαζεν, δρυμῷ τε νιν ἔτραφε μήτηρ,

ὅς με κατασμύχων καὶ ἐς ὀστέον ἄχρις ἰάπτει.

Erosa sada upoznah! Strahoviti bog što ga sisa

Dojila lavičina i u šumi hranila mati,

Koji spaljuje mene i ranjava me do kosti.

Theoc. III, 15-18

Prema tome Eros je opasno božanstvo kojeg je dojila lavica, opasna životinja koja ima ulogu prvaka šume, predstavnika i vođe životinja. Njegova opakost naglašena je riječju βαρύς.

Slijedi uzrečica koju Bat dobacuje Egonu sred natjecanja. Vjerojatno je riječ samo o uzrečici, ali otvara pitanje na koji način su Grci zamišljali smrt životinja i njihov „zagrobni“ život.

BA. Φεῦ φεῦ βασεῦνται καὶ ταὶ βόες, ὧ τάλαν Αἴγων,

εἰς Αἶδαν, ὅκα καὶ τὸ κακᾶς ἠράσσαο νίκας,

χά σῶριγξ εὐρῶτι παλύνεται, ἄν ποκ' ἐπάξα.

BA. Joj, joj, Egone jadni, i tvoje će otići krave

U Had, kad si se i ti zaželio pobjede loše

Pa ti se plijesan po fruli, što sam si ju slagao, hvata.

Theoc. IV, 26-28

O zagrobnom životu životinja ne raspravlja se ni kod Aristotela u djelu *Historia Animalium* niti kod Plinija Starijeg u *Naturalis Historia*, zato je neobično uočiti ovakav izraz kod Teokrita.

Grci su očigledno prema sljedećem izrazu vjerovali da su svinje neinteligentne životinje. Primjer podsjeća na poznati motiv „borbe s vjetrenjačama“ iz *Don Quijotea*.

Ἔς ποτ' Ἀθαναίαν ἔριν ἤρισεν.

Jednom se sporila svinja s Atenom.

Theoc. V, 23

Slijedi scena u kojoj Kiklop Polifem govori o mnogobrojnim poklonima koje sprema za Nimfu Galateju. Činjenica da je Polifem pastir poznata je još od *Odiseje*.

Τρέφω δέ τοι ἑνδεκα νεβρώς,

πάσας μνηνοφόρας, καὶ σκύμνως τέσσαρας ἄρκτων.

Jedanaest ti košuta gojim,

S mjesecem sve na čelu,⁹ i četiri medvjeda mlada.

Theoc. XI, 40-41

⁹ Teokrit i Pseudo-Teokrit, *Idile – Epigrami*, preveo Branimir Glavičić, Demetra Filološka bibiloteka Dimitrija Savića, Zagreb, 2009., str. 81. Prema komentaru Branimira Glavičića mjesec na čelu oznaka je ljepote, pa time označava veću vrijednost tih košuta.

Kao što su pastiri u primjerima pod 4.1 (Životinje u tipičnoj ulozi) svojim ljubavima nudili golubove kao poklone, tako se u ovom navodu obrazac ponavlja, ali ovog puta to čini Polifem. Iako je on Kiklop i mitsko biće, njegovo ponašanje u ovim stihovima ostavlja dojam stvarnog čovjeka tj. pastira. Jedino po čemu odstupa od prijašnjih primjera je u poklonima: životinje koje on nudi Galateji veoma su neobične.

Primjer koji slijedi nalazi se u Teokritovoj drugoj pjesmi pod naslovom „Čarobnice“, koja nije pastirskog sadržaja.

Σαύραν τοι τρίψασα κακὸν ποτὸν αὔριον οἰσῶ.

Guštera smrvit ću sutra i zao ti donijet napitak.

Theoc. II, 58

Teokritova II. idila izuzetak je u zbirci po svojem sadržaju. Simeta pokušava ponovno osvojiti srce Delfida koji ju zanemaruje. Da bi uspjela u svojem naumu, koristi čarolije, a u slučaju da čarolija ne uspije, pripremila je Delfidu otrov.

Nekoliko stihova dalje javlja se scena u kojoj lavice i ostale zvijeri prate Anaksu u Artemidin gaj. Anaksa je prema pjesmi kći Eubola i jedna od košaronoša koje sudjeluju u procesiji i nose darove u hram Artemide. Postoje razne interpretacije o tome zašto se spominju lavice i koja im je namjena u toj sceni. Jedna od interpretacija koja se čini vjerodostojnom jest ona Lillian B. Lawler u njezinu radu pod naslovom „A Lion Among Ladies (Theocritus II, 66-68)“. Ona tvrdi da su životinje koje prate djevojke na procesiji, a i lavica ujedno s njima, zapravo maskirane žene koje su dio povorke. Taj motiv objašnjava kao proslavu božice Artemide u dva aspekta, jednim dijelom Artemidu se štuje kao boginju plodnosti (što je predstavljeno djevojkama s košarama), a drugim kao boginju gospodaricu životinja (što je predstavljeno ljudima maskiranim u životinje).

Ἦνθ' ἂ τῶνβούλοιο καναφόρος ἄμμιν Ἀναξώ

ἄλσος ἐς Ἀρτέμιδος, τᾷ δὴ τόκα πολλὰ μὲν ἄλλα

θηρία πομπεύεσκε περισταδόν, ἐν δὲ λέαινα.

Anaksa, Eubola kći, košaronoša došla je nama

U Artemidin gaj, ka kojoj su i mnoge druge

Zvijeri u ophodu išle odasvud, i lavica s njima.

Theoc. II, 66-68

Teokrit nije pisao pjesme isključivo bukolskog sadržaja. U njegovoj zbirci nalaze se poneke pjesme koje se može kategorizirati kao pjesme epskog sadržaja. Stoga je potrebno napomenuti kako i u tim pjesmama koristi određene životinje ili mitska bića koja se temelje na životinjskim vrstama. U sljedećem primjeru iz XXIV. *Idile*, čiji naslov glasi *Dječak Heraklo*, javljaju se zmiје i zmaj. Zmiје su svakako poznat motiv iz mita o Heraklovom odrastanju te savršeno odgovaraju ovoj kategoriji i načinu upotrebe u tekstu. Osim što za dvije zmiје koristi riječ ὄφις, pri kraju pjesme na njih se referira riječju δράκων.

... ὁ δ' ἐναντίος εἶχετο χερσὶν

Ἡρακλῆς, ἄμφω δὲ βαρεῖ ἐνεδήσατο δεσμῷ,

δραζάμενος φάρυγος, τόθι φάρμακα λυγρὰ κέκρυπται

οὐλομένοις ὀφίεσσιν, ἃ καὶ θεοὶ ἐχθαίροντι.

... Heraklo pak rukama pođe

Na njih. I nato ih oba žestokim pritegne stiskom

Zgrabivši ih za ždrijelo, gdje s' kleti nalazi otrov

Zmijama pogubnima, koj' mrže i bogovi sami.

Theoc. XXIV, 26-29

καίε δὲ τῷδ' ἀγρίαισιν ἐπὶ σχίζαισι δράκοντε

νυκτὶ μέσα, ὅκα παῖδα κανεῖν τεὸν ἤθελον αὐτοί.

Na suvarcima divljim o ponoći deder ti spali

Zmaja ta dva kad dječaka umorit ti htjedoše oni.

Theoc. XXIV, 91-92

Teokrit je drugu riječ za zmiju vjerojatno iskoristio kako bi izbjegao ponavljanje iste riječi. Također moguće je da mu je riječ *δράκων* u dualu više odgovarala za završnu stopu heksametra.

5. Životinje kod Vergilija: analiza

U Vergilijevim *Eklogama* manji je naglasak stavljen na mitski svijet. Razlog je taj što se mladi pjesnik bavi političkim problemima svojeg vremena kao što je eksproprijacija zemlje i drugim temama kao što su pohvale svojim pokroviteljima ili prijateljima. Premda je Vergilije motiviran drugim faktorima u stvaranju svojih *Ekloga*, u njima je neizbježno slijedio Teokritovu bukolsku tradiciju. Kada je riječ o životinjama, kod njega je moguće uočiti neke sličnosti s obzirom na njegovog prethodnika. Životinje kao sudionici radnje u pastoralnom zavičaju koriste se na raznim razinama koje su već navedene pod 4. (Životinje kod Teokrita).

5.1 Životinje u svojoj tipičnoj ulozi

U prvom primjeru prikazana je poznata scena u kojoj se dva pastira pripremaju za natjecanje u pjevanju te polažu uloge u toj svojevrсноj okladi. Slična slika nalazi se u Teokritovoj I. idili. Razlika je da se ovdje kao ulog nudi junica, a u Tirsidovoj pjesmi koza.

Vis ergo inter nos quid possit uterque vicissim
experiamur? Ego hanc vitulam—ne forte recuses,

bis venit ad mulctram, binos alit ubere fetus—

depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

Hoćeš li, sada naizmjenice da odgledamo, što koji

Može? A ti da se ne bi ustezao, junicu ovu

Mećem, – muzlicu puni po dvaput i telića dvoje

Doji, al' reci, što postavljaš ti za natp'jevanje sa mnom?

Verg. Ecl. III, 28-31

Kao što je to bila situacija kod Teokrita (Theoc. I, 25-26) gdje se pastir hvali tim koliko mu može koza napuniti muzlica mlijeka, tako se ovdje i govedar hvali, ali nudi junicu, a ne samo mlijeko.

U sljedećim navodima prikaz je jasan i jednostavan. Životinje ovdje dopunjuju i bogate pastirski svijet u kojem pjesnik predstavlja radnju.

nunc etiam pecudes umbras et frigora captant;

nunc viridis etiam occultant spineta lacertos,

Sada i stoka traži hladovine i sjenke traži,

Sad u trnjacima se i zeleni gušteri kriju

Verg. Ecl. II, 8-9

at mecum raucis, tua dum vestigia lustrō,

sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.

A grmlje na suncu žarkom, dok za tobom gledam, kud ideš,

Od cvrke zrikavaca i od glasa mojega jači.

Verg. Ecl. II, 13-14

U nekoliko stihova pastir Menalka pjevajući o Dafnidu nabraja slike iz zavičaja i njima pripadajuće životinje.

Haec tibi semper erunt, et cum solemnia vota

reddemus Nymphis, et cum lustrabimus agros.

Dum iuga montis aper, fluvios dum piscis amabit,
dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadae,
semper honos nomenque tuum laudesque manebunt;

To će ti svagda biti, o Dafnise, i blagdan Nimfa

Kad bude i kad mi ophodili budemo polja.

Dok bude živio vepar po kosama brdskim, u vodi

Riba, a zrikavci rosu ispijali, dušicu pčele,

Dotle će vječno ti slava i dika i ime trajat.

Verg. Ecl. V, 74-78

Ovim stihovima pjesnik ovjekovječuje Dafnidov duh u prirodi kojoj je pripadao i nagovješćuje njegovu vječnost kroz postojanje životinjskog i biljnog svijeta. Svaku životinju izdvaja kao predstavnika prirodnog krajolika u kojemu se nalazi kako bi obuhvatio čitav pastirski prostor. Vepar predstavlja šumu, grmove i kopno općenito, riba predstavlja rijeku, potok ili more tj. vodu, a pčela zrak odnosno leteći prostor koji dijele ptice i kukci.

U primjeru koji slijedi prikazana je slika iz pastirske svakodnevnice. Nerijetko se pastiri međusobno svađaju oko svojih ili tuđih stada, što na kraju eskalira dvobojem u pjevanju. Ovdje se također prikazuje jedna od ključnih pastirskih životinja – pas.

Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum

excipere insidiis, multum latrante Lycisca?

Nisam li vidio tebe? O zlikovče, kako si tajom

Krao Damonova jarca, a Likiska lajaše vrlo?

Verg. Ecl. III, 17-18

Osim kujice Likiske u *Eklogama* se javlja i drugi pas, s imenom – Hilaks.

Nescio quid certe est, et Hylas in limine latrat.

Nešto će jamačno biti, a Hilaks laje na pragu.

Verg. Ecl. VIII, 106

Treba istaknuti da su psi jedini kojima su dodijeljena imena u *Bukolikama*. Domaće životinje poput koze ili ovce nemaju imena jer se one, kao što je to i danas, uobičajeno koriste kao sredstvo za proizvodnju hrane i raznih materijala pa se s njima vlasnici ne žele snažno povezati. Psi služe kao suradnici seljaka ili pastira te su uže povezani uz čovjeka i zajednicu, stoga nije neobično da su im dana imena.

Slično kao i u primjeru kod Teokrita pastir Dameta ovdje se hvali kako žrtvuje životinju.

Damoetas

Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iolla;

cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.

Dameta

Pošalji mi Filidu, Jola, jer dan ću rođenja da slavim;

A ti, kad junicu budem za rodove žrtvovo, dođi

Verg. Ecl. III, 76-77

Prema ovom navodu očigledno je da su se životinje žrtvovale i za rođendane.

U ovom primjeru pastir Koridon prikazuje žrtvu božici Dijani u ime pastira i lovca Mikona, obraćajući joj se imenom Delija prema njenom mjestu rođenja – otoku Delu. Zaklinje se da će joj podići kip ako u lovu usreći Mikona.

Corydon

Saetosi caput hoc apri tibi, Delia, parvus

et ramosa Micon vivacis cornua cervi.

Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota

puniceo stabis suras evincta coturno.

Koridon

Glavu perajastog vepra, dugovječnog jelena roge

Račvaste, Delija, tebi prikazuje mlađahni Mikon;

Bude l' i dalje sreće, iz mramora glatkoga sva ćeš

Stajat, a crvene crevlje na listima svezane biće.

Verg. Ecl. VII, 29-32

Božici Artemidi Koridon kao žrtvu prinosi glavu vepra i rogove jelena. Artemida je božica lova uz koju se vežu razne životinje, a vepar i srna potvrđeni su u mitološkim pričama kao što je lov na kalidonskog vepra i spašavanje Ifigenije na Tauridi koje je Artemida izvela tako što je Ifigeniju pretvorila u srnu. Također, riječ „perajastog“ koju je izabrao T. Maretić u navedenom prijevodu moglo bi se zamijeniti s riječi „čekinjastog“, ali iako je jednak broj slogova u obje riječi, vjerojatno je odabir prve bolji zbog mjesta naglaska.

5.2 Životinje kao dio uzrečice ili usporedbe

U *Eklogama* kao i kod Teokrita životinje su često sastavnice raznih uzrečica, ali i usporedbi. Postoje neki primjeri u kojima se očituje preklapanje s njegovim prethodnikom. Neke uzrečice i usporedbe izdvojene su u sljedećim primjerima.

Postoje jednostavne usporedbe u kojima životinje s kojima se nešto uspoređuje iskazuju ljepotu ili boju, kao što je to u ovom navodu:

Nerine Galatea, ...candidior cyncis,

Nerejka o Galateja od labuda bjelja

Verg. Ecl. VII, 37-38

Ovdje Tirsid uspoređuje oprez od zime s vukom koji se namjerio na stado.

Thyrsis

hic tantum Boreae curamus frigora, quantum

aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

Tirsid

Ovdje za Borejev mraz mi toliko marimo, kol'ko

Za stoku brojenu vuk il' bujice za obale mare.

Verg. Ecl. VII 51-52

U ovim stihovima Vergilije kao i Teokrit (IX, 20-21) želi naglasiti kako pastire nije strah od zime tako što navodi primjere životinja ili pojava. Vuk ovce isključivo smatra izvorom hrane, a poplava je pojava koja se događa neovisno o uvjetima na obali.¹⁰

¹⁰ Clausen, W., A Commentary On Virgil Eclogues, Clarendon Press – Oxford, 1994., str. 229.

Postojalo je vjerovanje da čovjek zanižem od straha ako ga vuk prvi ugleda. Ovaj motiv prisutan je i kod Teokrita i ranije spomenut pod 4.2 (Životinje kao dio uzrečice ili usporedbe).

... vox quoque Moerim

iam fugit ipsa; lupi Moerim videre priores.

I glas je Merisa izdo: zamotrio vuk ga je prvi.

Verg. Ecl. IX, 54

Na kraju druge pjesme javlja se sljedeća usporedba:

Torva leaena lupum sequitur; lupus ipse capellam;

florentem cytisum sequitur lasciva capella;

te Corydon, o Alexi: trahit sua quemque voluptas.

Ljuta lavica ide za kurjakom, kurjak za kozom,

Nestašna koza ide za cvatućom zanovijeti,

Za tobom Koridon ide: kud koga požuda vuče.

Verg. Ecl. II, 63-65

Riječ je o prikazu hranidbenog lanca koji se uspoređuje s odnosom pastira Koridona i lijepog dječaka Aleksisa. Usporedba se postupno ublažuje počevši s ljutom lavicom (opakom životinjom kojoj je pridodan pridjev *torva*), zatim slijedi vuk koji je nešto blaži i manje opasan od lavice. Nakon divljih životinja koje su sigurno opakije i opasnije od domaćih slijedi opet blaža slika koze koja naposljetku dolazi do cvijeta.

5.3 Životinje s ljudskim karakteristikama

U ovom se poglavlju navode odabrani primjeri životinja kod Vergilija koje pokazuju ili imaju neka ljudska obilježja.

Prvi primjer podsjeća na Teokritovu I. idilu u kojoj čitava šuma, uključujući i životinje, oplakuje smrt najboljeg pastira-pjevača Dafnida.

Daphni, tuum Poenos etiam ingemuisse leones

interitum montesque feri silvaeque loquuntur.

Brda divlja svjedoče i šume, da i lavi Punski

Poradi smrti tvoje, o Dafnise, tužahu onda.

Verg. Ecl. V, 27-28

Životinje u ovim navodima slušaju pastire kako pjevaju i izražavaju osjećaj čuđenja.

Pastorem Musam Damonis et Alpheisiboei–

immemor herbarum quos est mirata iuvenca

certantis, quorum stupefactae carmine lynces,

Što Alfesibej i Damon pastiri pjevahu nekad,

Kojim se, kad se bjehu natp'jevali, čuđahu krave

Ne misleći na travu, i od te se panjiše pjesme

Risi, ...

Verg. Ecl. VIII, 1-3

U ovom pak navodu način na koji su životinje postavljene u svoje uloge možda se isprva čini tipičan. Dakako, životinje se mogu čuditi pjesmi, a kod nekih životinja pjesma i zvukovi mogu izazvati strah. Ako se u obzir uzme kontekst *Ekloga* i činjenica da je Teokrit kao uzor igrao veliku ulogu, lako je zamisliti pastirski svijet u kojemu životinje, pa čak i one divlje, žive u svojevrsnoj zajednici s ljudima. Dakle u ovom konkretnom primjeru i krave slušaju pjesme pastira i zadivljene

su njihovom ljepotom, risovi također, skriveni u gustim šumama do kojih dopiru zvukovi pastirskih pjesama, stoje zapanjeni, ali vjerojatnije u pozitivnom smislu. Te su životinje na granici između ljudskog pripitomljenog svijeta i onog divljeg životinjskog, svojim dojmovima o pjesmama one sudjeluju u pastirskom svijetu.

Ljubavna tematika nerijetki je motiv pastira i njihovih razgovora, pjesama i svakodnevnih misli. Slijedi jedan primjer.

Talis amor Daphnim, qualis cum fessa iuvenum

per nemora atque altos quaerendo bucula lucos

propter aquae rivum viridi procumbit in ulva,

perdita, nec serae meminit decedere nocti,

talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.

Ljubav nek Dafnisa hvata, ko junica kada za juncem

Ide po gajih ga tražeć i visokih luzih te trudna

Napokon legne u trščak u zeleni pokraj rijeke,

Luda i ne misli na to, da kasnoj se ukloni noći,

Takva nek ljubav ga hvata, a ja ne liječila njega!

Verg. Ecl. VIII, 84-88

Usporedba junice koja je pomahnitala od ljubavi i zaboravila krenuti kući prije mraka ostavlja dojam neke izreke i time bi se možda mogla predstaviti kao primjer pod 5.2. (Životinje kao dio uzrečice ili usporedbe), no junica se ovdje opisuje kao „luda“ (od ljubavi) i „zaboravna“ (od ljubavnog ludila), nešto što je za životinje neuobičajeno.

5.4 Životinje kao mitski ili alegorijski motiv

Kada je riječ o izrazima koji u sebi sadrže mitske motive ili prikrivene alegorijske prikaze, najčešće se radi o nekoj vrsti nagovještaja. Ponekad pri kraju pjesme, iako ne uvijek, jedan od pastira zaključuje pjesmu govorom o nekim nadolazećim opasnostima ili, potpuno suprotno, o nekim skorim dobrim vremenima.

U više navrata javlja se zmija uz koju se veže pridjev *hladna* (*frigidus anguis*), ali ako se koristi riječ *serpens*, pridjev *hladan* uz nju se ne javlja.

Damoetas

Qui legitis flores et humi nascentia fraga,

frigidus, O pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

Dameta

Nejdite predaleko, o ovce; obali nije

Vjerovat; bjež'te odavde, u travi hladna je zmija.

Verg. Ecl. III, 92-93

Moguće je da se pridjev *frīgīdus* javlja uz *anguis* zbog metričkih uvjeta otvarajući mogućnost za niz od daktila i spondeja, nešto što nije moguće u kombinaciji *frigidus serpens* (zadnji slog riječi *frīgīdus* produžio bi se po poziciji). Zmija služi kao pojam za nešto opasno, za zlo i nesreću. Pastiri upozoravaju životinje o zmijama u travi, ali i nagovještaju njeno uništenje kao dolazak dobrih vremena ili uspješnih čarolija. Zanimljivo je da se zmija javlja i kod Teokrita, ali ne u bukolskoj pjesmi, nego u gradskom mimu (Theoc. XV 58). U tom stihu zmija također ima pridjev *hladan*, kao da je riječ o ustaljenoj formuli za zmiju u antici ili samo o nečemu što je Vergilije preuzeo i nadogradio.

U ovom navodu nagoviješta se novo razdoblje mira i blagodati, a jedan od motiva koji označava promjenu na dobro je nestanak zmije.

Ipsae lacte domum referent distenta capellae

ubera, nec magnos metuent armenta leones;

ipsa tibi blandos fundent cunabula flores,
occidet et serpens, et fallax herba veneni
occidet, Assyrium volgo nascetur amomum.
Same će dolaziti kući s vimenima punim kože,
A stoku ne će strah od lavova jakijeh biti,
Sama će kolijevka cvijetke ti sipati ljupke.
Nestat će zmijske i nestat prevarljive otrovne trave,
Pa će Asirski amom po svima zemljama rasti.
Verg. Ecl. IV, 21-25

Također slijedi primjer u kojemu se javlja nagovještaj dobrih vremena u kojemu će pastiri živjeti bezbrižno.

Carmina vel caelo possunt deducere Lunam;
carminibus Circe socios mutavit Ulixi;
frigidus in pratia cantando rumpitur anguis.
Basma¹¹ i sam mjesec s nebesa skinuti mogu,
Basmama je drugare Uliksu pretvorila Kirka,
Bajući¹² može se hladna na livadi rastrgat zmija.
Verg. Ecl. VIII, 69-71

¹¹ pov. verbalna formula iz narodne medicine, u prozi ili stihu, ob. se izgovara pri vraćanju. Dostupno na https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eFZiXQ%3D%3D (posjećeno 27.06.2023.)

¹² etnol. govorenjem posebnih riječi i obavljanjem posebnih radnji tjerati od koga ili navlačiti na koga bolest ili kakvo zlo; vraćati. Dostupno na: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eF9jXw%3D%3D (posjećeno 27.06.2023.)

Ovaj primjer podsjeća na Teokritovu II. *Idilu*, u kojoj su likovi čarobnice. Ponovo se spominje hladna zmija, ali ovaj put u kontekstu čarobiranja uz pomoć pjesme.

Mecum una in silvis imitabere Pana canendo.

Pan primus calamos cera coniungere pluris

instituit; Pan curat ovis oviumque magistros.

Živjet ćeš kao Pan u dubravi pjevajuć sa mnom.

Pan je naučio prvi cijevi nekol'ko voskom

Složiti; za ovce brine se Pan, za ovčare se brine.

Verg. Ecl. II, 31-33

Bukolski zavičaj mjesto je na granici stvarnosti i mita. Svakodnevica pastira gotovo je dosljedna povijesnim primjerima tadašnjeg društva, ali je istovremeno okružena fantastičnim prikazima i pojavama mitskog svijeta. Ono što čini taj prostor jedinstvenim ravnoteža je stvarnih i mitskih prikaza, pojava i ličnosti. Scena u prethodnom navodu prikazuje pastirsko poimanje boga Pana i njegovu važnost za bukolski svijet. Arkadijski izumitelj siringe (pastirske frule) smatra se zaštitnikom stoke, pastira i lovaca.

U *Eklogama* se javljaju životinje koje ne pripadaju prostoru u koji se smješta radnja. Kod Vergilija je ponekad nejasno koji prostor bira, ali zasigurno je jedan od četiri – Sicilija (Verg. Ecl. IV, 1-3), Arkadija (Verg. Ecl. II, 31), Mantua (Verg. Ecl. IX, 26) i Rim (Verg. Ecl. I, 20)¹³. Neobično je stoga naići na životinje kao što su lav i tigar na prostoru današnje Italije i Grčke. Njihova prisutnost u pjesmama naravno nije dokaz da su one tada postojale na već navedenim prostorima, ali svakako otvara interesantno pitanje – zašto se spominju i koje je njihovo značenje?

¹³ Više o mjestima u Vergilijevim *Eklogama* piše Everard Flintoff u radu The setting of Virgil's Eclogues.

Problematika lavova na području Europe već dugi niz godina muči zooarheologe¹⁴. Kostí lavova pronađene su duž Grčke i ostatka jugoistočne Europe. Pitanje je jesu li te kosti uvezene (ili sami lavovi) ili je riječ o autentičnim lavovima čija je populacija bila neznatna za vrijeme antike. Jedinstveni odgovor na ovo pitanje ne postoji, zato zaključak o njihovoj prisutnosti u Vergilijevim stihovima mora biti jednostrana interpretacija koja možda nije točna. Sigurno je prikazom takve moćne životinje mladi pjesnik htio istaknuti neku vrstu predstavnika životinja. Njegova primjena u tekstu onda bi se mogla smatrati mitskom i fantastičnom (slično kao kad je riječ o lavu iz Nemeje). Primjer u kojemu se spominje lav (Verg. Ecl. V, 27-28) već je naveden pod 5.3 kao personifikacija, a njegov pridjev *punski* lako nam odgovara na pitanje o njegovu podrijetlu. Također treba uzeti u obzir Teokrita koji je Vergiliju služio kao primjer, a upravo on u svojim *Idilama* na više mjesta spominje lava.

Osim lava životinja koja se ne „uklapa“ u Vergilijev bukoljski prostor je tigar. Uz njega stoji pripadajući pridjev „armenski“, što nam olakšava pitanje tigrova porijekla.

Daphnis et Armenias curru subiungere tigres

instituit; Daphnis thiasos inducere Bacchi,

et foliis lentas intexere mollibus hastas.

Dafnis je Armenske tigre naučio u kola prvi

Prezat i Bakhovo kolo naučio je prvi Dafnis

Igrat i palice gipke obavijati mekijem lišćem.

Verg. Ecl. V, 29-31

Iako tigar nije mitsko biće, u prostoru i okolini u kojoj se prikazuje toliko je neuobičajen da zasigurno ostavlja takav dojam. U primjeru se navode Dafnidovi uspješni pohodi u kojima se spominje i bog Bakho.

Za kraj valjalo bi spomenuti scenu u kojoj Vergilije hvali Augustovu vlast raznim izrazima. Ovaj put pjesnik govori kroz lik Titira.

¹⁴ Više o raspravi o lavovima na području Europe moguće je pronaći na poveznici <https://www.sapiens.org/archaeology/lions-europe/>

Tityrus

Ante leves ergo pascentur in aequore cervi,
et freta destituent nudos in litore pisces,
ante pererratis amborum finibus exsul
aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
quam nostro illius labatur pectore voltus.

Titir

Prije će jeleni brzi po morskoj pučini pasti,
I more će gole ribe na obalu bacit, i prije
Granice jedni će drugim prijeći Parti, Germani
Te iz Arara oni, a ovi iz Tigrisa piti,
Nego će onoga lice iz mojega ispasti srca.

Verg. Ecl. I, 59-63

Naravno, jeleni ne mogu pasti na morskoj pučini kao što ni more ne može nasukati ribe na obalu. Pjesnik želi naglasiti da se on nikada neće odreći svojeg vladara te to iskazuje kroz nemoguće situacije. Prvo daje primjer iz životinjskog svijeta, a zatim iz stvarnog tj. ljudskog. Partska država u to vrijeme (polovica 1. st. pr. Kr.) doseže svoj teritorijalni vrhunac od rijeke Eufrat do Aralskog jezera u središnjoj Aziji. Bez obzira na to, jednako je nemoguća bila izjava da će Parti dijeliti granicu s Germanima na zapadu.

6. Usporedba Teokrita i Vergilija

Pod 3.1 (Popis životinja kod Teokrita) i 3.2 (Popis životinja kod Vergilija) nalaze se tablice sa životinjskim vrstama koje su kategorizirane u dvije skupine – divlje i domaće životinje. Prema podacima iz tablica moguće je doći do sljedećih zaključaka.

Kod Teokrita u *Idilama* bukolskog sadržaja, ali i u ponekim drugima (navedenim pod 3.1) javlja se sveukupno četrdeset i pet (45) različitih vrsta životinja. Za većinu domaćih životinja kojih je ukupno devet (9) Teokrit upotrebljava različite imenice s obzirom na dob i spol životinje (primjerice οἴς – ovca, κριός – ovan i ἄμνος – janje). Također, ponekad za istu vrstu, istog spola i dobi koristi različite imenice (primjerice αἴξ ili χίμαιρα za kozu). Podudarne domaće vrste s obzirom na spol i dob kod Teokrita i Vergilija su sljedeće – ovca, janje, ovan, koza, jarac, jare, bik, vol, krava, junica, tele, pas, kuja, štene. Isto tako podudarne vrste divljih životinja kod Teokrita i Vergilija su vuk, lija, lav, lavica, jelen, sova, golub, labud, cvrčak, pčela, gušter, zmija. Domaće životinje koje se isključivo nalaze kod Teokrita, a kod Vergilija ne su mačka, kokoš, pijetao, konj, kobila, ždrijebe, ždrijebica, svinja i prase.

Kod Teokrita u navedenim pjesmama nalazi se trideset i šest (36) različitih vrsta divljih životinja. Vrste koje se isključivo spominju kod Teokrita su medvjed, čagalj, zec, lane, ševa, slavuj, lasta, ždral, svraka, pupavac, vodomar, ćuk, češljugar, orao, miš, skakavac, osa, mrav, žaba, morski puž i pijavica. Većina vrsta uobičajene su za prostor, kao primjerice vuk, lisica, zmija, različite vrste ptica i kukaca, ali neke upadaju u oči, kao što su to lav, pijavica ili brojne vrste ptica.

Premda se zmiju lako može zamisliti kao uobičajeni prizor bukolskog krajolika, treba istaknuti da se ona kod Teokrita spominje samo jednom, u XV. idili, koja sama po sebi nije pastirskog sadržaja. Nemoguće je ne spomenuti takav detalj upravo zato što se zmija s pridjevom *hladna* (ἴππον καὶ τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δεδοίκω, Theoc. XV, 57) u istoj formuli javlja kod Vergilija (*frigidus anguis*). Otvara se pitanje je li Vergilije preuzeo formulu od Teokrita (iz pjesme koja nije bukolске tematike) ili se radi o općenitom poimanju te vrste koja je hladnokrvna. Vjerojatnija je prva opcija: Vergilije preuzima mnoštvo motiva od Teokrita pa tako ne bi bilo teško zamisliti da je preuzeo formulu za zmiju. Također, kao što se navodi pod 5.4 (Životinje kao mitski ili alegorijski motiv), formula *frīgīdus anguis* metrički ostvaruje niz od daktila i spondeja.

Kod Vergilija u *Eklogama* ili *Bukolikama* javljaju se sveukupno dvadeset i tri (23) životinjske vrste. Kao i kod njegovog prethodnika za većinu domaćih životinja kojih je ukupno pet (5) rabi više različitih imenica s obzirom na spol i dob životinje iste vrste (primjerice *capella* – koza, *caper* – jarac, *capriolus* – jare). Domaće životinje koje se isključivo nalaze u *Eklogama*, a kod Teokrita ne, su janjica, junac i guska. Pri kategoriziranju guske, naravno, javlja se pitanje je li takva interpretacija točna zato što postoji divlja i domaća guska. Iz stiha u kojemu se javlja (...sed

argutos inter strepere anser olores, Verg. Ecl. IX, 36) nije moguće procijeniti jer bi se svakako domaća guska mogla „natjecati“ s labudima na imanju do kojeg oni s vremena na vrijeme navrate, ali isto tako bi to mogla i divlja guska na nekom jezeru ili rijeci.

Divljih životinja u *Eklogama* je manje nego kod Teokrita, točnije sedamnaest (17). Većina se vrsta preklapa, ali neke su prisutne isključivo kod Vergilija, a to su ris, tigar, vepar, divokoza. Javlja se i riječ *piscis* – riba, što je preopćenito, ali postoji svojevrсни ekvivalent kod Teokrita – θύννος tj. tuna.

Budući da je bukolski svijet u središtu pozornosti ovih djela, valjalo bi istaknuti koje životinje pripadaju tj. ne pripadaju takvom krajoliku (koji je smješten na jugu današnje Italije ili kontinentalne Grčke, ne računajući scene koje spominju Rim i sela u okolici današnje Mantove). Kod Teokrita valjalo bi istaknuti prisutnost neki morskih ili vodenih vrsta koje su isprva neobične za pastirski zavičaj, a to su tuna, morski bodljikavi puž i pijavica, ali istovremeno nisu nezamislive i prisutne su u morskim krajevima tih područja. Svakako od kopnenih životinja treba istaknuti lava i čitavu problematiku oko njegove pojave u tom dijelu svijeta (nešto više o tome nalazi se pod 5.4., Životinje kao dio mitskog ili alegorijskog motiva). Kod Vergilija zanimljiva je pojava tigra uz kojeg se veže pridjev armenski (*Armenias tigres*, Verg. Ecl. V, 29). Armenija je u antici bila podijeljena na dvije regije – Armenia Maior i Armenia Minor. Velika Armenija prostirala se do obala Kaspijskog jezera¹⁵. Na tom području za vrijeme antike i srednjeg vijeka prisutna je vrsta takozvanog kaspijskog tigra¹⁶ koja je izumrla sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Prema tome „armenski tigrovi“ koje Vergilije spominje vjerojatno su stvaran pojam koji on u pjesmi prikazuje na alegorično-mitskoj razini.

Od trideset i pet (35) divljih životinja koje se javljaju kod Teokrita većinu čine ptice, čak četrnaest (14) različitih vrsta (uz kokoš tj. pijetla kao dodatnu domaću vrstu). Razlog tolikom broju različitih vrsta ptica može se nagađati, ali prema navedenim primjerima pod 4.1 (Životinje u tipičnoj ulozi) moguće je uočiti da se one koriste kao sredstvo za obogaćenje prostora i proširenje audio-vizualnog dojma.

¹⁵ Armenija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 23. 5. 2023.

¹⁶ <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006320716308151>

Također valja istaknuti određenu mjeru književnog nasljeđa koja je prisutna u Vergilijevim *Eklogama* i jasno preuzeta iz pjesama njegovog prethodnika Teokrita. Način na koji određene životinjske vrste koriste u svojim pjesmama kod jednog i drugog gotovo je isti ili u najmanju ruku prepoznatljive sličnosti.

Kao prvo, kada je riječ o tipičnim domaćim životinjama kao što su koza, ovca i raznorazne inačice goveda moguće je uvidjeti da su one i kod Teokrita i kod Vergilija prisutne u više pjesama (kod Teokrita I, III, IV, V, VII, IX, X, XVI, XVII, XVIII a kod Vergilija I, II, III, IV, VII, VIII, IX, X) i ujedno pokretači interakcije pastira. Razlog tomu je jednostavna činjenica da se pastiri susreću i pokreću razgovore na plandištima kada vode stoku na pašu. Dakle upravo te domaće životinje glavni su razlog njihovih susreta i razgovora, stoga su one pokretači čitave radnje jer u slučaju da pastiri ne vode stoku na pašu, ne bi imali trenutke susreta i odmora. Takve se scene mogu prepoznati i kod Teokrita i kod Vergilija i prikazane se u sljedećim primjerima.

Δαμοίτας χῶ Δάφνις ὁ βουκόλος εἰς ἓνα χῶρον
τὰν ἀγέλαν πόκ' Ἄρατε συνάγαγον: ἧς δ' ὁ μὲν αὐτῶν
πυρρός, ὁ δ' ἡμιγένειος: ἐπὶ κράναν δέ τιν' ἄμφω
ἐζόμενοι θέρεος μέσῳ ἄματι τοιάδ' αἶιδον.

Jednom, Arate, Dameta i Dafnid govedar **na jedno**

Mjesto svoje krdo dovedoše. S maljama jedan,

Drugi napola bradat. Uz vrelo neko oboj'ca

Sjedaahu ljetnog dana o podnevu pojuć ovako.

Theoc. VI, 1-4

Meliboeus

Forte sub arguta consederat ilice Daphnis,

compulerantque greges Corydon et Thyrsis in unum,
Trhyrsis ovis, Corydon distentas lacte capellas,
ambo florentes aetatibus, Arcades ambo,
et cantare pares, et respondere parati.

Slučajno bio je sjeo pod suštavom česvinom Dafnis,
A **stada dognaše** Tirsis i Koridon **na mjesto jedno**,
Koridon koze punih vimena, a ovce Tirsis,
Oba u godina svojih cvijetu, Arkadci pravi,
Jednako vješti pjevat i na pjesmu odvrćat pjesmom.

Verg. Ecl. VII, 1-5

Kod obojice javlja se scena gdje se pastiri međusobno ispituju čije je stado i time započinju razgovor koji naposljetku dovodi do dvoboja u pjevanju. Moguće je doći do zaključka da je taj motiv Vergilije preuzeo od Teokrita jer je scena iz prvih stihova IV. idile gotovo ista kao uvodna scena Vergilijeve III. ekloge, dapače odgovor na pitanje čije su životinje isti je i kod Vergilija – Egonove.

Βάττος

εἰπέ μοι ὦ Κορύδων, τίνοσ αἱ βόες; ἢ ῥα Φιλώνδα;

Κορύδων

οὐκ, ἀλλ' Αἴγωνος: βόσκειν δέ μοι αὐτὰς ἔδωκεν.

Bat

Reci mi, čije su to, Koridone, krave. Filonde?

Koridon

Ne, već **Egonove** su, a on mi ih daje na pašu.

Theoc. IV, 1-2

Menalcas

Dic mihi, Damoeta, cuium pecus, an Meliboei?

Damoetas

Non, verum Aegonis; nuper mihi tradidit Aegon.

Menalka

Reci mi, Dameta, čij je to krd? Melibejev možda?

Dameta

Nije, **Egonov** je krd; onomadne mi preda ga Egon.

Verg. Ecl. III, 1-2

Ime Egon (Αἴγων odnosno Aegon) izvedenica je od riječi αἴζ (koza). U navedenim stihovima doznajemo da pastiri Koridon i Dameta čuvaju Egonovu stoku, ali ne radi se o kozama, nego o govedima kod Teokrita, a kod Vergilija takav podatak nije ni poznat.

Postoji nekoliko stihova koji su gotovo isti kod Vergilija i Teokrita. U III. idili neimenovani govornik obraća se Titiru i moli ga da mu pripazi na koze dok se on odlazi udvarati Amarilidi. Na kraju ga upozorava da se pazi jarca (riđeg libijskog). Taj primjer već je naveden pod 4.1 (Životinje u tipičnoj ulozi), a gotovo ista scena ponavlja se kod Vergilija.

Κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα, ταὶ δέ μοι αἴγες

βόσκονται κατ' ὄρος, καὶ ὁ Τίτυρος αὐτὰς ἐλαύνει.

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, βόσκει τὰς αἴγας,

καὶ ποτὶ τὰν κρίναν ἄγε Τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν
τὸν Λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσειο, μή τι κορύψῃ.

Idem udvarat se sad Amarilidi, dokle mi koze

Pasu, gle, u planini, a moj mi Titir ih pazi.

Titire, lijepi moj i voljeni, **pasi mi koze**

Te ih, Titire **vodi na vrelo**, a onog se **jarca**,

Riđega libijskoga, ti **pripazi** da te ne **zbode**.

Theoc. III, 1-5

Vergilije u IX. eklogi ponavlja obrazac, ovaj put likovi su Likida i Meris koji razgovaraju o Menalki (za kojeg se smatra da je u ovoj pjesmi sam Vergilije ¹⁷). Meris gospodaru Menalki nosi jariće u Mantovu i govori o nesreći koja ga je zadesila. Menalka (Vergilije) ipak je izgubio zemlju te je morao ići u Rim (u prvoj pjesmi hvali se kako je izbjegao eksproprijaciju) da bi ju naposljetku uspio vratiti.

vel quae sublegi tacitus tibi carmina nuper,

cum te ad delicias ferres, Amaryllida, nostras?

Tityre, dum redeo—brevis est via—pasce capellas,

et potum pastas age, Tityre, et inter agendum

occursare capro, cornu ferit ille, caveto.

Ili kakva je pjesma, što nedavno slušah od tebe

Tiho, **kad idaše ti k Amarilidi**, našem milju:

„**Titire**, nejdem daleko, dok vratim se, **čuvaj mi koze**;

¹⁷ Prema komentaru Tome Maretića iz prijevoda *Ekloga*.

Kad se napasu, **povedi na pojilo** ti ih, al' **nemoj**

Vodeć ih, Titire, **jarca** da **dražiš**, **ubosti te može.**“

Verg. Ecl. IX, 22-25

Iz navedenog primjera moguće je uočiti da je mladi pjesnik Vergilije čitao *Idile* i na temelju njih napisao svoju prvu zbirku pjesama. Premda se stihovi preklapaju i u vidu životinjskih motiva oni su gotovi isti, treba istaknuti razliku u pozadini tih istih stihova. Kod Teokrita scena je autentična i izolirana s obzirom na vanjske faktore, dok je kod Vergilija u IX. eklogi priča utemeljena na problemu eksproprijacije zemlje. Vergilije ne samo da prevodi Teokritove stihove i umeće ih u svoju pjesmu, nego ih kao njegov nasljednik pokušava i nadograditi¹⁸.

Pastiri prije nego što krenu u dvoboj postavljaju kao ulog životinje. U opisu svojeg uloga hvale njihovu vrijednost. Kod Teokrita takav prikaz javlja se u I. idili kada kozar Tirsidu uz drveni pehar dodatno nudi pomusti triput kozu (Theoc. I, 25-26). Kod Vergilija javlja se slična scena u III. pjesmi, ali ovog puta nije riječ o kozi, nego o junici. Menalka izaziva Dametu na dvoboj te ulaže junicu za koju tvrdi da uz to što othranjuje dva telića još i napuni dvije muzlice (Verg. Ecl. III, 30-31). Razlika je da se u prvom slučaju nudi samo mlijeko, a kod Vergilija Menalka ulaže čitavu životinju, što bi se moglo smatrati vrjednijom nagradom.

Divlje životinje istovremeno su opreka pastirskom načinu života i dio njihovog društvenog poretka. One su prisutne blizu polja, u šumama, prijeteći životinjama koje pastiri čuvaju, a u isti čas dio su društva koji se predstavlja u Teokritovim pastirskim *Idilama* i Vergilijevim *Eklogama*. Na trenutke pastiri upozoravaju na prijeteće zvijeri (Theoc. I, 48, Verg. Ecl. III, 93), a s druge strane svjesni su njihove tuge ili veselja kada primjerice komentiraju smrt pastira Dafnida (Theoc. I, 70-75, Verg. Ecl. VIII, 2-3).

Motiv darivanja goluba prisutan je kod obojice autora. Teokrit divljeg goluba smješta u klek tj. grm tvrdih oštih iglica (*Juniperus communis*) te goluba u pjesmi predstavlja kao tradicionalni poklon voljenoj osobi. Slična situacija javlja se kod Vergilija. Tu pastir Dameta kaže da će „svojoj dragoj“ pokloniti goluba koji se ugnijezdio negdje visoko (vjerojatno nije riječ o kleku, ali je moguće jer spomenuta biljka raste kao grm od 1 do 2 m visine ili kao drvo visoko i preko 10 m).

¹⁸ Prema komentaru Clausen, A Commentary on Virgil Eclogues; Eclogue IX (23-5)

Κομάτας

κἡγὼ μὲν δωσῶ τᾷ παρθένῳ αὐτίκα φάσσαν

ἐκ τᾷς ἀρκεύθῳ καθελὼν: τηνεῖ γὰρ ἐφίσδει.

Komata

Ja ću pak djevojci svojoj **podariti goluba** odmah

Uzevši ga iz kleka, jer ondje je navik'o ležat.

Theoc. V, 96-97

Damoetas

Parta meae Veneri sunt munera: namque notavi

ipse locum, aëriae quo congersere palumbes.

Dragoj sam svojoj već našao **dar**, jer zabilježih mjesto,

Gdje u visini gnijezdo načiniše **golubi** divlji.

Verg. Ecl. III, 68-69

U sljedećoj usporedbi prikazuje se motiv koji se nalazi u *Idilama* i *Bukolikama* – zanimjeti od vučjeg pogleda. Potvrde o takvom vjerovanju moguće je pronaći kod više antičkih autora, primjerice kod Plinija Starijeg u njegovom djelu *Naturalis Historia* (8, 34) te kod drugih manje poznatih autora¹⁹.

¹⁹ <https://bestiary.ca/beasts/beastsource180.htm>

ἀ δ' οὐδὲν παρεόντος ἐμεῦ. τίν' ἔχειν με δοκεῖς νοῦν;
'οὐ φθεγξῆ; λύκον εἶδες;' ἔπαιξέ τις. 'Ὦς σοφός' εἶπεν,
κῆφᾶπτ': εὐμαρέως κεν ἀπ' αὐτᾶς καὶ λύχνον ἄψας.

Ona pak preda mnoh ništa. Što misliš da mog'o sam mislit?

„Ni glasa! **Vidje li vuka?**“ u šali će tko. „Gle, mudraca“

Reče zažariv se. Lako i luč bi zapalio na njoj.

Theoc. XIV, 21-23

... vox quoque Moerim

iam fugit ipsa; lupi Moerim videre priores.

I glas je Merisa izdo: **zamotrio vuk ga je prvi.**

Verg. Ecl. IX, 54

Još jedan motiv preuzet iz Teokritovih *Idila* može se prepoznati u sljedećim stihovima kod Vergilija. U Teokritovoj I. idili broj životinja koje tuguju nešto je veći, ali kod obojice autora javlja se lav koji plače za Dafnidom. Kao što je već ranije spomenuto pod 5.4 (Životinje kao mitski ili alegorijski motiv) lav vjerojatno za Teokrita, pa tako i za Vergilija predstavlja prvaka među životinjama i šume općenito.

Τῆνον μὰν θῶες, τῆνον λύκοι ὠρύσαντο,

τῆνον χώκ δρυμοῖο λέων ἔκλαυσε θανόντα.

Ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι φίλοι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.

Πολλαὶ οἱ παρ ποσσὶ βόες, πολλοὶ δέ τε ταῦροι,

πολλαὶ δ' αὖ δαμάλαι καὶ πόρτιες ὠδύραντο.

Za njim zaurlaše čagljji, za njim zaurlaše vuci,
Za njim je mrtvim i **lav** iz hrastove **zaplak'o** šume.
Začnite, mile Muze, ded začnite pastirsku pjesmu!
Uz noge mnogo je krava i mnogo bikova njemu,
A i junica mnogo i teladi tužilo glasno.

Theoc. I, 70-75

Daphni, tuum Poenos etiam ingemuisse leones
interitum montesque feri silvaeque loquuntur.

Brda divlja svjedoče i šume, da i **lavi** Punski
Poradi smrti tvoje, o Dafnise, **tužahu** onda.

Verg. Ecl. V, 27-28

Kao i njegov prethodnik Vergilije u svojim pjesmama koristi životinje za usporedbu, i to na veoma sličan način. Kod Teokrita takvih je usporedbi više, a kod Vergilija jedna.

... ἐγὼ δέ τις οὐ ταχυπειθής,
οὐ Δᾶν· οὐ γάρ πω κατ' ἐμὸν νόον οὔτε τὸν ἐσθλόν
Σικελίδαν νίκημι τὸν ἐκ Σάμῳ οὔτε Φιλητᾶν
αἰείδων, βάτραχος δέ ποτ' ἀκρίδας ὥς τις ἐρίσδω.

... No ja lakovjeran nisam,

Zeusa mi, buduć' da je još u pjesmi pobijedio ne bih

Po svom sudu valjanog Sikelidu, onog sa Sama,

Niti Filetu – **k'o žaba sa cvrčcima** tko da se takmi.

Theoc. VII, 39-41

Možda je još prikladniji primjer ovaj u kojemu Teokrit također koristi ptice za usporedbu vještine pjevanja i stvaranje pjesme.

Κομάτας

οὐ θεμιτὸν Λάκων ποτ' ἀηδόνα κίσσας ἐρίσδειν,

οὐδ' ἔποπας κύκνοισι: τὸ δ' ὦ τάλαν ἐσσι φιλεχθής.

Komata

Nije, Lakone, pravo da se pre **sa svrakama slavuj**,

Pupavci s labudima. No ti si, jadniče svadljiv.

Theoc. V, 136-137

Nam neque adhuc Vario videor, nec dicere Cinna

digna, sed argutos inter strepere anser olores.

Jer mi se još ne čini, da pjevam ko Varij il' Cina,

Već **ko guske da gačem med labudi** jasnog grla.

Verg. Ecl. IX, 35-36

Postoje poneki detalji po kojima se razlikuje primjena životinjskog motiva u *Idilama* i *Bukolikama*. Razlike su sljedeće.

U *Idilama* i *Eklogama* pastiri međusobno komentiraju žrtvovanje životinja i ponekad se time hvale. Razlika je u tome kome pastiri i seljaci žrtvuju i koje životinje žrtvuju. Kod Teokrita u V. *Idili* kozar Komata hvali se da ga Muze vole više od samog Dafnida te da je njima žrtvovao dvije koze. Njemu uzvraća pastir Lakon koji govori da će Apolonu žrtvovati ovna (Theoc. V, 80-83). U ovom slučaju kozar žrtvuje koze, a pastir ovna. Sljedeći primjer nije žrtvovanje, ali je formulirano na sličan način. Nalazi se u Teokritovoj XIV. *Idili* u kojoj dvojica muškaraca nakon što se sretnu na putu pričaju o nesretnoj ljubavi. Jedan od dvojice, Eshin, prepričava kako je zaklao životinje za goste, točnije dvije kokice i jedno prase (Theoc. XIV, 14-16).

Premda se kod Vergilija javlja motiv prinošenja životinjskih žrtvi bogovima, nema spomena o bogu Apolonu ili Muzama. Postoji primjer u Vergilijevoj VII. *Eklogi* kada Koridon u ime lovca Mikona božici Artemidi prikazuje glavu vepra i rogove jelena (Verg. Ecl. VII, 29-32), no takva scena u potpunosti se razlikuje od Teokritovog prikaza. Kao prvo, žrtvu prinosi u tuđe ime (umjesto lovca Mikona); kao drugo, žrtva nije čitava domaća životinja, nego dva dijela divljih životinja (glava vepra i rogovi jelena umjesto koze ili ovna). Također, postoji scena koja isprva nalikuje na ranije spomenutu XIV. *Idilu* u kojoj je Eshin pripremio ručak za goste. Dameta u Vergilijevoj III. *Eklogi* hvali se kako će za svoj rođendan zaklati junicu (Verg. Ecl. III, 76-77). Životinju ne posvećuje bogovima, kao što je to slučaj u Teokritovoj XIV. *Idili*, ali je prikazuje kao žrtvu za razliku od Eshina koji životinje priprema gostima. Isto tako treba napomenuti da se kod Teokrita prinošenje žrtve kao motiv javlja češće. U V. *Idili* kozar Komata i pastir Lakon prije nego što započnu dvoboj nabrajaju što će ponuditi. Pastir Lakon bijelo mlijeko i slatko ulje prinosi Nimfama, jedno proizvod njegovih ovaca, a drugo proizvod biljnog ploda (vjerojatno masline). Kozar Komata Panu postavlja osam muzlica mlijeka (kozje mlijeko) i osam zdjela punih saća meda (Theoc. V, 58-59). Za razliku od Lakonovih oba njegova poklona životinjskog su podrijetla.

Postoji razlika i u prikazu određenih vrsta, kao što je to prikaz guštera. Kod Teokrita gušter se javlja u jedini bez dodijeljenog pridjeva isključivo u kontekstu čarobiranja i stvaranja otrovnog napitka, stoga se njegova primjena ubraja pod kategoriju 4.4 (Životinje kao mitski ili alegorijski motiv). Vergilije također spominje guštera, i to u množini uz pridjev *viridis*, ali u potpuno

drugačijoj okolini: kod njega je gušter dio opisa pastirskog zavičaja i njegova primjena ubraja se u kategoriju 5.1 (Životinje u tipičnoj ulozi).

Σαύραν τοι τρίψασα κακὸν ποτὸν αὔριον οἶσῶ.

Guštera smrvit ću sutra i zao ti donijet napitak.

Theoc. II, 58

Nunc viridis etiam occultant spineta lacertos

Sad u trnjacima se i zeleni **gušteri** kriju

Verg. Ecl. II, 8

Gušter je tipična životinja kontinentalne Europe i nije nezamislivo da ju Vergilije u svojoj pjesmi koristi neovisno o Teokritu, ali istovremeno je moguće da je čitajući Teokritove *Idile* uočio guštera te ga je odlučio smjestiti u krajolik svojih pjesama na drugačiji i stvarniji način.

Također, postoji razlika u prikazu pčele tj. pčela. Kod Teokrita postoji scena u kojoj neimenovani kozar u III. *Idili* tuguje za Amarilidom te izražava želju da se pretvori u pčelu (Theoc. III, 11-12). Takav prikaz ne postoji kod Vergilija, kod njega se pčele spominju kao sinonim za dobar med (Verg. Ecl. I, 54), kao dio letećih životinja koje predstavljaju zračni prostor (Verg. Ecl. V, 77), kao dio idiličnog krajolika (Verg. Ecl. VII, 13) i kao dio kletve ili uvrede (Verg. Ecl. IX, 30). Kod Teokrita pčele se na ostalim mjestima (Theoc. I, 107; VII, 84) javljaju u tipičnoj ulozi, često uz pridjev σιμός (tuponos) i također se uz njih veže glagol βουβέω (zujati).

Teokrit u svojim bukolskim pjesmama ostavlja dojam izolirane zajednice na koju ne utječe vanjski svijet. Njegove pjesme započinju slikovitim prikazima zavičaja, sadržaj ne spominje pojave i dogodovštine izvan okvira pastirskog prostora u kojemu se radnja odvija. Način na koji Teokrit odstupa od svakodnevnice koja bi ostavila dojam realnog prikaza jest mit i raznorazne mitske scene poput pojave i spomena raznih bogova, pogotovo Pana (Theoc. I, 3)²⁰. Osim njega spominju se i prikazuju Nimfe (Theoc. VI, 6), XI. Idila prikazana je kroz perspektivu kiklopa Polifema,

²⁰ Detaljnije o pojavi Pana i njegovoj ulozi kod Teokrita može se pronaći u radu Once upon a Time on Cos: A Banquet with Pan on the Side in Theocritus "Idyll 7", James J. Clauss. Dostupno na <https://www.jstor.org/stable/3658532>

također javljaju se druge scene koje su mitskog karaktera primjerice čarobnice i procesija žena u Artemidin gaj u II. *Idili*.

Činjenica jest da kod Vergilija postoje mitski motivi i scene. Pastiri spominju boga Pana (Verg. Ecl. II, 31) i postoje scene koje ostavljaju mitski dojam, kao primjerice scena u kojoj pastiri Menalka i Mops ulaze u špilju te izmjenjuju stihove u slavu preminulog pastira Dafnida (Verg. Ecl. V). Izuzev tih nekoliko trenutaka *Ekloge* ostavljaju dojam stvarnog prikaza pastira te se uzevši u obzir političku alegoriju koja je prisutna taj dojam dodatno pojačava. Vergilije već u početku prikazuje grad kao prijetnju pastirskom načinu života, što je nešto što se uopće ne spominje kod Teokrita. Okolnosti u državi prodiru sve do pastirskih kućica i sela te njihova zajednica nije izolirana i „izmišljena“.

Sve te činjenice ne tiču se životinjskog motiva i prikaza životinja u tekstu, tako da je moguće zaključiti da se kod obojice autora životinje koriste jednako, čak i kada se vrste promatraju detaljnije. Domaće životinje vode se na livade gdje se pastiri odmaraju; prema ranijem navodu one su istinski pokretači radnje u nekim pjesmama (Theoc VI; Verg. Ecl. III).

Zatim divlje životinje poput zmije ili sisavaca (koje uglavnom predstavljaju vukovi) prijete životinjama pastira ili suprotno tomu s pastirima sudjeluju kao dio zajednice (primjerice lav koji je predstavnik životinja u šumi). Ptice i kukci koriste se kao pojačivači audio-vizualnog dojma, a ostale spomenute životinje uglavnom su situacijske ili su dio nekih izreka koje su jedinstvene u tim jezicima.

7. Nastavnička primjena

Tradicija predavanja klasičnih jezika dugotrajna je i ograničena učenjem morfologije, sintakse, vokabulara, povijesti kulture i književnosti. Razlog tomu je konzistentan rezultat koji takvo učenje ostvaruje ne samo u današnjici, već i u prošlosti. Predavanje, ali i učenje jezika, pogotovo onih bez aktivnih govornika kao što su latinski ili starogrčki, može ostaviti suhoparan dojam. Da bi se izbjegla takva situacija, potreban je kreativni pogled na nastavu i način na koji se može kroz sveopći dojam ostvariti zainteresiranost i želja za učenjem.

Životinje su poznate svima, o njima ljudi uče još u predškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama i svakodnevno se susreću s njima. Moglo bi se reći da gotovo svi ljudi poznaju neku životinjsku vrstu koja im je zanimljiva, ponekad strašna, a ponekad i jednostavno nevjerojatna i nejasna. Takvo opće znanje koje većini populacije nije strano dobro je polazište na kojemu se može graditi na nastavi. Nešto što je poznato učenicima olakšava im uključiti se u razgovor i rad.

U tradiciji predavanja klasičnih jezika gotovo se isključivo radi na upoznavanju s velikim gradskim središtima kao što su za latinski jezik – Rim, a za grčki jezik – Atena. Književnost, misao i govor, pa čak i sam jezik predstavlja se kroz predstavnike upravo tih gradova ili drugih utjecajnih mjesta. Svakako se radi o neizostavnim segmentima rimske i grčke kulture te njihovim najbogatijim i najutjecajnijim ljudima i mjestima. Istina je doduše da takav pristup ostavlja malo prostora za ostatak antičkog svijeta, konkretnije ne-gradskih tj. seoskih društava.

Micanjem fokusa na selo i u ovom slučaju na pastirski način života omogućava stvaranje neprocjenjivog audio-vizualnog dojma. Kako je riječ o selu, a ne gradu gdje izuzev gradske tržnice životinja nije bilo u velikom broju, nemoguće je izostaviti suživot ljudi i životinja. Važnost koju su radne i domaće životinje imale u takvim društvima jednaka je važnosti modernih tehnologija i strojeva za agrikulturu koje ljudi koriste danas.

Prije svega životinje u navedenim djelima Teokrita i Vergilija koriste se na raznim jezičnim razinama. Tako se korištenjem primjera šaljivog ili mističnog mitskog sadržaja lako pobuđuje interes u učenicima. Predstavlja se nešto novo i drugačije, nešto nejasno i skriveno. Predstavivši jedan takav primjer, nastavnik s učenicima može lako otvoriti komunikaciju o toj temi. Zsigurno će pobuditi interes zamršenim i tajnovitim mitskim situacijama, ali bitno je prije toga učenike „smjestiti“ u maštoviti i slikoviti prostor u kojemu se radnja odvija.

Prije nego se nastavnik osvrne na pojedine primjere i životinje, bitno je da učenike u mislima odvede u prostor i kontekst u kojemu se radnja odvija. Takav zadatak ne bi trebao biti prezahtjevan s obzirom na krajolik koji je detaljno opisan i prikazan kod obojice autora. Nastavnik si posao može olakšati prikazujući slike stvarnih lokacija kao što su siciliska i arkadijska divljina. Učenicima treba objasniti kako se razlikovao način života jednog građanina primjerice Atene i prosječnog antičkog težaka ili pastira, objasniti njihove obaveze, spomenuti poslove i uz sve to povezati i uključiti životinje koje svojom općom poznatošću zadržavaju interes učenika. To je moguće zato što se čovjek lakše izloži novim nepoznatim stvarima, pojavama, pa tako i gradivu

ako ga ondje prati nešto što dobro poznaje. Svi će se učenici, premda u životu na primjer nikada nisu ugledali ovcu, lako vezati uz njeno značenje za pastire. S lakoćom bi trebali iskoristiti svoju maštu i vizualno si predstaviti drvo s velikom krošnjom čije grane pružaju zaklon od sunca, potočiće koji služe kao izvor vode za životinje, pastire koji se odmaraju jer po cijele dane vode životinje na ispašu ili se bave kakvim drugim poslovima. Nakon što su uspješno kroz maštu otputovali u taj fantastični i idealni mitski svijet, lakše će i s manje negodovanja pratiti o kakvim je zgodama zapravo riječ u tim pjesmama.

Nakon što je nastavnik uspješno učenicima prikazao kontekst i prostor, može lakše nastaviti primjenu te mašte i dojma na stvarnim primjerima iz poezije. *Idile* i *Ekloge* nude veliku količinu maštovitog sadržaja, ali uz to nude i odlične primjere antičke književnosti u stihu. Velika prednost poezije u nastavi je činjenica da je moguće obrađivati stih po stih, katkad i preskačući dijelove pjesme. Kada je riječ o prozi i primjerice nekom historiografskom tekstu, puno je teže preskakati rečenice, a da se učenici ne izgube u kontekstu. Poezija je tu zahvalna zbog svojega stiha koji uz svoj bogati književni sadržaj prepun stilskih figura omogućuje učenicima da povežu više predmeta kao što je to hrvatski jezik i književnost, engleski jezik i književnost, njemački jezik i književnost i mnogi drugi jezično-književni predmeti, ali i predmet poput povijesti. Naravno, budući da je riječ o životinjama, učenici mogu pokazati svoje znanje iz biologije i možda dopuniti razgovor nekim zanimljivim činjenicama o životinjskim vrstama koje se spominju, otvoriti raspravu o nekim karakteristikama koje su prisutne u tekstu a ne vrijede, ili vrijede u stvarnom svijetu, ili su vrijedile prije a danas više ne.

Kako se radi o izboru iz latinske ili grčke poezije, neophodno je povezati oba predmeta i postići interdisciplinarnu aktivnost među učenicima. Podizanje svijesti o povezanosti primjerice dviju kultura ili jezika kao nasljedstva proto-indoeuropskog jezika učenicima će omogućiti bolje razumijevanje predmeta i gradiva kojim se bave.

Za kraj, kako se radi o životinjama, ali i o pastirskom svijetu Teokrita i njegovog mlađeg nasljednika Vergilija, neizbježno je učenike navesti na vizualizaciju pojmova i prostora. Takav pristup učenicima omogućava da se odmaknu od tradicionalne nastave i time u njima otvori moguć interes i uključenost na nastavi. Vizualni dojam može se prenijeti usmeno, ali moderne učionice u većini slučajeva opremljene su nekom vrstom tehnološki aktualnog vizualnog projektora. Uz pomoć primjerice klasičnog projektora i računala profesor s učenicima može kroz prezentaciju

prikazati koje sve životinjske vrste navode antički autori kao što su u ovom slučaju predstavnici bukolske poezije. Moguće je na temelju predavanja koje je održano učenicima na kraju ponuditi svojevrсни kviz koji može biti moderiran ili putem računala ili tradicionalno preko ploče. Ondje učenici mogu pokazati svoje usvojeno znanje i aktivno prisustvovati, neovisno o kvalifikacijama i ocjenama, čime se naravno uključuje cijeli razred.

8. Zaključak

Životinje su neizostavan dio bukolskog pjesništva. One su prisutne u svakoj pastirskoj pjesmi i na neki način utječu na radnju, izravno ili neizravno. Kao primjer u ovom radu poslužili su reprezentativni autori toga žanra Teokrit i Vergilije. Kroz niz primjera moguće je uočiti da obojica životinje koriste na gotovo iste načine. Teokrit je kao prvak i začetnik bukolskog žanra u *Idilama* predstavio jedinstveni pastirski zavičaj. Njegov nasljednik Vergilije čitao je *Idile*, što se može vidjeti po sličnosti njegovih prikaza i uporabi određenih životinjskih vrsti koje se nalaze kod Teokrita. Glavna razlika između te dvojice autora jest u njihovom sadržaju i cilju. *Idile*, barem one koje su smještene u bukolski zavičaj, ne zadiru u svjetske probleme svojeg vremena niti se referiraju na neke političke okolnosti. Teokrit u svojim pjesmama doista vodi čitatelja na fantastično-mitsko putovanje u idealni svijet u kojemu ne postoje brige i pošasti, nego samo pjesme, predivne slike zavičaja i raznorazne svakodnevne situacije običnih pastira. Pjesnik je odlučio taj svijet dodatno začiniti raznim mitskim motivima, od boga Pana, Nimfa pa nadalje do životinja koje sudjeluju s ljudima u toj izoliranoj zajednici, daleko od gradske buke i problema. Kod Vergilija svijet se mijenja, njegov fokus od samog početka nije toliko na prostoru i mitu, nego na sadržaju. Za razliku od Teokrita, gdje se izuzev gradskih mima grad ni ne spominje, kod Vergilija grad već u prvoj pjesmi ostavlja dojam neprekidne prijetnje pastirskom načinu života. Situacija u *Eklogama* je nestabilna i promjenjiva, dok je kod Teokrita pastirska svakodnevica nedotaknuta. Budući da su životinje jako općenit pojam, na temelju njih može se započeti razgovor o jednoj drugačijoj slici antike. Promatrajući životinje, nemoguće je ne spomenuti pastire, seljake i ruralni način života. Oduvijek su u tradiciji učenja klasičnih jezika u središtu zbivanja bili upravo veliki urbani centri kao što su Rim i Atena. Takva perspektiva nije potpuna premda su iz tih središta isporučena najkvalitetnija pisana djela, znanost i druge blagodati. Ruralni krajevi u antičko doba mnogobrojni su izvori neobičnih izreka, navika, izuma, folklora i mita te mnogih drugih fenomena.

9. Literatura

1. Charlton T. Lewis, Charles Short, A Latin Dictionary, Nigel Gourlay, 2020.
2. Clauss, J. J. (2003). Once upon a Time on Cos: A Banquet with Pan on the Side in Theocritus "Idyll 7." *Harvard Studies in Classical Philology*, 101, 289–302., dostupno u elektroničkom obliku: <https://doi.org/10.2307/3658532>
3. Clausen, Wendell, A Commentary on Virgil Eclogues -Oxford University Press, Clarendon Press, 1994.
4. Coleman, Robert, Vergil: Eclogues, Cambridge University Press, 1977.
5. Divković, M., Latinsko-hrvatski rječnik, Naprijed, Zagreb, 1980.
6. Edmonds, J.M., The Greek Bucolic Poets, Loeb Classical Library, 1928.
7. Flintoff, E. (1974). The Setting of Virgil's Eclogues. *Latomus*, 33(4), 814–846., dostupno u elektroničkom obliku: <http://www.jstor.org/stable/41529135>
8. Glavičić, Branimir, Teokrit i Pseudo-Teokrit, Idile – Epigrami, Demetra Filološka bibiloteka Dimitrija Savića, Zagreb, 2009.
9. Hunter, R.L., Theocritus: A Selection: Idylls 1, 3, 4, 6, 7, 10, 11 and 13, Cambridge University Press, 1999.
10. Lawler, L. B. (1947). A Lion among Ladies (Theocritus II, 66-68). *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 78, 88–98., dostupno u elektroničkom obliku: <https://doi.org/10.2307/283485>
11. Liddell, H.L., Robert Scott, H. S. Jones, R. McKenzie, Greek-english lexicon, Clarendon Press, 1996.
12. Maretić, Tomo, prijevod Djela P. Vergila Marona, Papir Velika Gorica, Zagreb, 1994.
13. Pape, W., Deutsch-Griechisches Handwörterbuch, Verlagsanstalt Graz-Austria, 1954.
14. Senc, S., Grčko-hrvatski rječnik, Naprijed, 1991. Zagreb